

Lunds Universitet
Socialhögskolan
SOL 064
Vårterminen 2002

”Jag arbetar med mig själv
och de dåliga erfarenheterna av livet,
eller vad man ska kalla det
som jag har med mig.”

Fem flickor med erfarenhet
av LVU-placering
berättar
om förändringar.

Författare: B Peter Olsson
Handledare: Claes Levin

ABSTRACT

The aim of this study was to search for factors that have provided a significant change in the life of five girls, aged 18 to 24 at the time of the study, who was, or had been, sentenced to institutional care.

Social service interventions for children and young people are guided by the Social Services Act (SoL), the Care of Young Persons (Special Provisions) Act (LVU), and the Parental Code (*Föräldrabalken*) (FB). Another important starting point for the responsibility of society for children and young people is the UN Convention on the Rights of the Child, which Sweden has ratified.

Three of the girls had their treatment experiences behind them and the other two were in treatment for problems related to drugs and social neglect at the time for their interview.

The study was based on interviews with the girls. The most important factors of change, according to the girls, were to be trusted and loved by a person close to them; a family member or an other person of significance. Also staff members at the institutions provided attachment bonds that the girls would gain strength from.

When the girls felt that they had a relatively secure emotional base, they were able to gain competence by changing negative habits to positive life patterns.

This study indicates the importance of secure emotional attachment for the developing of competence and coping skills over time, in order to change negative and destructive life patterns. It also stresses the importance of a closer cooperation between society moral and treatment ideologies in order to meet the needs from girls with this kind of problems.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	Sida
FÖRORD	5
1. INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte och frågeställning	8
1.4 Metod och urval	9
1.4.1 Access	9
1.4.2 Metod	9
1.4.3 Urval	10
1.4.4 Intervjuguide	11
1.4.5 Intervjuförfrågan	12
1.4.6 Databearbetning	13
1.5 Resultatets tillförlitlighet	14
1.6 Disposition	14
2. TIDIGARE FORSKNING	15
2.1 Socialt arv	15
2.2 Anknätningsforskning	16
2.3 Forskning kring skyddande faktorer	16
2.4 Forskning kring bemästrande	18
2.5 Forskningsstudie på Lunden	19
2.6 Institutionsforskning	21
2.7 Genusperspektiv	28
3. LUNDENS UNGDOMSHEM	29
3.1 Beskrivning	29
3.2 Utredning	29
3.3 Motivation	30
3.4 Behandling	30
3.5 Personal	30

4. TEORIER OM FÖRÄNDRING	31
4.1 Anknytningsteorin	31
4.2 Existentiella teorier	33
4.3 Resilience-teorier	35
4.4 Teori kring kvinnlig identitet	37
5. RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS	38
5.1 Presentation av intervjupersonerna	38
5.2 Synen på den egna förmågan	40
5.3 Relationer till viktiga personer	42
5.4 Upplevelser, händelser och erfarenheter	45
5.5 Förändringar man genomfört med sig själv	47
5.6 Visioner om framtiden, önskningar	49
5.7 Vistelsen på Lundens ungdomshem	52
5.7.1 Lunden; synen på den egna förmågan	52
5.7.2 Lunden; relationer till viktiga personer	54
5.7.3 Lunden, upplevelser, händelser, erfarenheter	56
5.7.4 Lunden; förändringar man genomfört med sig själv	59
5.7.5 Lunden; visioner, önskningar	60
5.8 Avslutande reflektion	62
6. SLUTKOMMENTAR	63
7. KÄLLFÖRTECKNING	66
8. BILAGOR	
8.1 Ansökan Lunden	69
8.2 Intervjuförfrågan	70
8.3 Intervjuguide	71

FÖRORD

Detta arbete är i första hand tillägnat de flickor, eller unga kvinnor, som genom sin medverkan i intervjuerna låtit sina livserfarenheter gestalta och bidra till resultatet av denna uppsats. Utan er medverkan hade inte utfallet eller resultatet blivit detsamma. Det hade blivit något annat, men absolut inte detsamma. Så till Er, genom era fingerade namn, vill jag rikta ett stort TACK.

För projektets genomförande finns det några personer som varit särskilt behjälpliga och som jag härmed vill uppmärksamma.

Med Rickard Amylons hjälp fick jag tillgång till "fältet", d.v.s. tillåtelse och möjlighet att med sekretessen i beaktande, kontakta intervjupersoner som varit placerade på Lundens Ungdomshem.

Tack till Annelie Lindstedt för att du hjälpte mig att förmedla kontakten till den grupp av personer ur vilken intervjuerna senare kom att hämtas ur.

Ett stort tack till min handledare, Claes Levin, som genom uppmuntran och fingertoppskänsligt avvägt stöd, lotsat mig genom alla delmoment fram till ett färdigt resultat.

Och slutligen ett stort tack till min familj; Marie, David och Johan. Ert tålamod och förståelse för alla dessa timmar framför datorn bidrog i stor grad till slutresultatet.

INLEDNING

1.1 Bakgrund

Jag har många gånger i min roll som behandlare, eller samtalspartner, förundrats eller fascinerats av de människor jag mött i olika sammanhang. En del personer förefaller ha drivits framåt på sin livsbana av en inre kraft eller övertygelse, ibland medvetet uttryckt som exempelvis en vilja av något slag, men oftast omedvetet manifesterat som ett personlighetsdrag, dolt bakom en kris eller någon annan livsomständighet.

Ibland i dessa möten händer det att den person man har framför sig, blir medveten om sin egen förmåga att skapa förutsättningar som kan leda till *förändring*, och därigenom frilägger energi och resurser som kan verka förvånande, inte minst för personen själv.

Förutsättningen för att detta ska kunna uppstå, uppfattar jag i hög grad beror på förmågan att i behandlarrollen kunna vara tillsammans med en annan människa och samtidigt vara trogen mot sig själv.

Det handlar inte bara om att lyssna på personen du samtalar med, utan i betydligt högre grad om att uppfatta det som hon eller han själv inte kan uttrycka klart, och att inleda en process där det underförstådda blir tydligt. (van Deurzen, 1998).

Många människor, i synnerhet ungdomar, har en tendens att snubbla omkring blinda i sin tillvaro. De använder sina resurser i den riktning som de lockas till för ögonblicket, och tänker inte så mycket på implikationerna och konsekvenserna av sina handlingar. Att reflektera över tillvaron är något som vi lär oss medan livet fortskrider. Att komma till insikt om sitt liv och dess möjligheter fordrar ännu mer erfarenhet, reflektion och aktiv eftertanke. Att leva passivt är lätt, att leva aktivt är däremot en konst som kräver mycken övning och fördjupning.

Därför kommer att många ungdomar man möter är otåliga och ibland helt omotiverade till att förändra sig själv, de vill att förändring skall uppstå fort. Den enda belöning som ger tillräcklig motivation för att gå vidare är när de upptäcker tillgångar som de inte visste att de ägde, eller som de tidigare använt på ett mer självdestruktivt än konstruktivt sätt.

Genom att upptäcka sådana tidigare dolda resurser uppstår en känsla av styrka, som gör att fortsatt insikt och undersökning blir lockande (ibid.).

I mitt deltidsarbete på Lundens ungdomshem har jag ofta mött dessa ibland tufsiga, förvirrade flickor i 16 – 20 årsåldern, först på intaget i samband med en inledande avgiftning, sedan inne

på avdelningen tillsammans med andra flickor i samma situation; placerade av socialtjänsten med uppdrag motivation eller utredning. Med vissa av flickorna har jag upplevt att det har varit lätt att få kontakt, med andra har det tagit längre tid. Jag har ofta också vid dessa tillfällen upplevt mig tillbaka flyttad till min egen sena tonårstid, och då reflekterat kring att med lite större otur vid avgörande tillfällen, hade kanske jag också kunnat hamna i en situation då jag kanske hade blivit utsatt för samhällets omsorger.

Jag har ofta vid dessa möten funderat över de här enkla frågorna som har så svåra svar; Vem är du? Var kommer du ifrån? Vart är du på väg? Ett möte mellan människor innehåller så många möjligheter, så många variabler och tillfällen att se in i och uppleva varandras existenser att det ibland känns lika spännande som innan man ska företa en längre resa. Flickorna på Lunden kan jag ibland uppleva just så; resande i livet, men mot ett mål de själva inte är medvetna om, med ett färdmedel de inte känner och med ett resesällskap de själva inte valt!

På Socialhögskolan i Lund har jag under delkursen "Socialt arbete med barn och ungdomar" kommit i kontakt med begreppet "*det nya barnparadigmet*", som innebär en ny syn på barn och ungdomar som aktiva subjekt och medskapare av sin sociala värld.(Andersson-Hollander, 1996).

Andersson (1998) menar att man alltid måste betrakta barnet i sitt sammanhang och att barndomen aldrig kan skiljas ut från klass, kön och etnisk tillhörighet. Barndomen är rik på variation snarare än att det finns en universell barndom. Barn är aktiva subjekt i konstruktionen och utformningen av sina egna sociala liv och inte endast passiva objekt för sociala strukturer och processer.

Under samma delkurs läste jag även en inside-rapport (Lihme, 1999) från en ungdomsinstitution på Jylland som heter Solhaven. Detta fick mig att inspireras till att vilja undersöka vad det är för faktorer som medverkar till förändringar hos de flickor som vistas på Lundens ungdomshem.

1.2 Problemformulering

Jag ofta undrat över de förutsättningar för konstruktiv reflektion kring den egna förmågan som uppstår ur den tvångssituation som ett omedelbart omhändertagande med påföljande placering på låst institution innebär. Vi har en lagstiftning (LVU) som gör det möjligt att ta en

ungdom ur en destruktiv miljö och inleda en, i bästa fall, förändringsprocess mot ett liv med ett innehåll utan droger och kriminalitet. Min undran är; som också är grunden för detta arbete, hur uppfattar dessa ungdomar, som i Lundens fall är flickor i åldern 16 till 20 år, detta tvång efter att ha genomgått både utredning och efterföljande behandling? Vad uppfattar man att det är för faktorer som har medverkat till den egna förändringsprocessen?

Denna, kanske första, ”brutala” tvångsomsorg från samhällets sida medför också negativt verkande faktorer för de placerade ungdomarna. Levin nämner i sin undersökning från Råby bl.a. faktorer som ungdomarnas behandlingsmotstånd, internkulturen på avdelningen, obestämmd vistelsetid, negativ grupp-påverkan m.fl. faktorer. (Levin, 1997). Hur ser flickorna på detta? Vilken roll har institutionsplaceringen haft? Har synen på vistelsen förändrats över tid?

Jag har valt ett salutogent betonat perspektiv på mitt arbete därför att jag har velat studera och belysa flickornas egna beskrivningar av sitt förändringsarbete; vad är det som har gjort att det har gått bra? Jag har alltså valt att undersöka vad det är för faktorer som har lett till förändring, snarare än vilka faktorer det är som lett till uppkomsten av problem i de intervjuade flickornas liv. I spänningsfältet mellan den objektiva betraktelsen av en missbrukande ungdoms livsomständigheter och hennes subjektiva upplevelse av sitt liv har jag valt att studera den enskildas egna beskrivning av upplevd förändring

1.3 Syfte och frågeställning

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka tidigare LVU placerade flickors *egna åsikter* angående vilka faktorer som lett till utvecklingsbara förändringar i deras liv. (Avseende förhöjd livskvalitet, såväl under livet hittills i allmänhet, som i samband med placeringar eller behandlingar.)

.

Frågeställningar

- Vilka personer, upplevelser, händelser etc. har haft störst betydelse i livet?
- Vilka förändringar har de positiva, och ibland negativa, upplevelserna inneburit?

1.4 METOD OCH URVAL

I detta avsnitt presenterar jag hur jag fick tillgång till intervjupersonerna, vilken metod jag valde och vilket urval jag gjorde, samt hur jag praktiskt utformade och övervägde datainsamlingen.

1.4.1 Access

Det första praktiska momentet i detta projektet bestod i att jag, efter samråd med min handledare, tog kontakt med Lundens institutionschef, Richard Amylon, för att informera och söka tillstånd att genomföra undersökningen och få kontakta tidigare LVU-placerade flickor att intervjua. Jag hade även en önskan att få hjälp med urvalet av en av utredningssekreterarna. Efter ett inledande telefonsamtal till R. Amylon, där han ställde sig positiv till projektet, skickade jag honom en formell ansökan. (se bilaga 8.1). Han upplyste mig vidare att dels så var det ett krav att jag hade en handledare med en väldokumenterad forskningsbakgrund, dels att juristerna inom SiS har stränga sekretesskrav på den här sortens undersökningar, men att han skulle återkomma så snart han haft samråd med juristerna.

Efter en vecka fick jag så besked att jag hade R. Amylons samtycke och jag kunde gå vidare med mitt projekt. Även utredningssekreteraren ställde sig positiv till att hjälpa till med att finna flickor att intervjua.

Under rubriken *Intervjuförfrågan* redogör jag för kraven på sekretess i samband med den här sortens undersökningar.

1.4.2 Metod

Jag har valt att göra en empirisk studie och eftersom den här studien baseras på en glidande skala mellan *semistrukturerade* och *ostrukturerade* intervjuer, har den fått en *kvalitativ* natur genom att den bygger på de intervjuades egna tankar, formuleringar och reflektioner kring delar av sin livshistoria. Deras motsats, den strukturerade intervjun, har alltför stor likhet med ett frågeformulär för att vara aktuell här. (Denscombe, 2000). Med detta avser jag att jag har använt tematiska huvudfrågeställningar och sedan, beroende på den intervjuades respons, följt upp med kompletterande frågor med syfte att låta henne utveckla idéer och tankar. Det har varit viktigt att tillåta de intervjuade att säga sin mening och att få möjlighet att associera fritt

kring frågeställningarna utifrån sina erfarenheter. Detta tillvägagångssätt kallas ibland för *tratt-tekniken* eftersom man utgår från stora breda frågor och övergår efterhand till mer specifika. Fördelen med detta är att intervjupersonen aktiveras att "välja" sina svar och reflektioner som hon vill. (Davidson & Patel, 1994). Mitt val av metod är också inspirerad av *fenomenologin*, så som den uttrycks av Edmund Husserl (1859-1938). Husserl lanserade *livsvärldsteorin*, (*lebenswelt*) som innebär att vi inte kan fånga en beskrivning av det verkliga "objektiva" utan bara människans upplevelse. Livsvärlden är världen så som vi uppfattar den. Livsvärlden består exempelvis av minnen, vår vardagsvärld (=upplevelsen av den dagliga oreflekterade vardagen) samt av förväntningar om framtiden. Fenomenologin som kvalitativ forskningsansats vill fånga och beskriva livsvärlden. (Egidius, 2002, www.infovoice.se/fou/index.htm).

1.4.3 Urval

Jag sökte efter flickor som varit LVU-placerade på Lundens ungdomshem och som antingen var i behandling någon annanstans, eller hade avslutat behandling för sina missbruksproblem. Huvudkriteriet var att flickorna hade påbörjat ett medvetet förändringsarbete med sig själva och att de hade varit drogfria i minst sex månader. Från början hade jag velat sätta gränsen vid ett år, men det visade sig att jag då skulle få svårt att finna respondenter i tillräcklig omfattning, med tanke på detta projekts planerade tid för genomförande. Jag tog kontakt med en av utredningssekreteraren på Lunden, och bad henne att dels ur sin egen information och dels utifrån dessa kriterier, söka finna en grupp med flickor som kunde kontaktas för intervjuer. När vi träffades för genomgång, fanns det sexton namn på en lista och ur denna lista skulle jag söka finna fem - sex namn att kontakta. Två av dessa hade jag träffat tidigare genom mitt arbete på Lunden, så jag bestämde att jag skulle kontakta dem först. Ur de övriga sökte jag kontakt med åtta stycken, och av dessa svarade tre stycken. Jag kände då att jag hade en grupp att arbeta med och beslöt att nöja mig med dessa fem. Det ska tilläggas att förutom de två första namnen, så fanns det varken aktuell adress, telefonnummer eller andra uppgifter kring de övriga flickorna. De uppgifter som fanns var ett par år gamla, så jag förstod att ett visst detektivarbete var tvunget för att finna ytterligare personer. På grund av svårigheten att få tag i personerna så var jag nödgad att acceptera dessa fem som mitt intervju-underlag.

1.4.4 Intervjuguide

Jag bestämde mig att skapa en intervjuguide utifrån temat om *förändringsfaktorer*. Jag ville också ha med en tidsfaktor i ramen kring frågorna så att jag senare i analysen lättare skulle kunna skilja svaren åt. Jag valde att dela in dessa perioder i fyra delar; *livet hittills i allmänhet, tiden påLunden, nutid, framtid* och formulerade ett trettiotal reflekterande frågor kring dessa delar. Vad jag ville veta var flickornas egna upplevelser av relationer, upplevelser och intryck, personer och personal men även deras egna upplevelser av sig själva i förändring och även upplevda motgångar.

- Vad har varit bra, respektive dåligt?
- Vad har varit viktigt eller mindre viktigt?
- Hur var det att vara inlåst mot sin vilja?
- Vad har förändrats över tid?

Det blev klart för mig att jag inte borde "anfälla" intervjupersonerna med alltför snäva frågeställningar så jag beslöt att ha sex öppna allmänna frågor, en inledningsfråga + en fråga för varje del + en avslutningsfråga. Förhoppningsvis skulle denna guide vara tillräckligt detaljerad för att täcka syftet och samtidigt ge utrymme för flickorna att ta upp saker under intervjuens gång som de fann vara väsentligt. Som hjälp och inspiration för utformningen av frågorna använde jag dels Levins intervjuformulär (Levin, 1997) dels, för den salutogena betoningen, Korman-Söderquists idéer och tankar (Korman-Söderquist, 1994). Jag kan ej heller bortse ifrån att min erfarenhet av behandlingssamtal sannolikt inverkat på såväl upplägg som genomförandet av intervjuerna, förhoppningsvis i positiv riktning. Två av intervjuer gjordes direkt med flickorna och de andra tre via telefon. Det innebar att jag inte kunde se dessa tre under respektive intervju, med påföljd att jag därmed gick miste om icke-verbal kommunikation. Jag försökte dock att vara uppmärksam på detta under intervjuerna och försökte att "se" personen framför mig, samt även registrera icke-verbala ljud. Jag kan dock inte finna någon större skillnad i resultatet mellan dessa två tillvägagångssätt. Snarare har individuella faktorer och egenskaper hos flickorna, samt deras livshistoria, varit avgörande för de olikheter som uppstått mellan intervjutillfällena och ej i så hög grad valet av media.

1.4.5 Intervjuförfrågan

I samband med att man förbereder en studie baserad på intervjuer är det ur etisk synvinkel lämpligt att man skickar ut ett brev i god tid innan intervjun skall äga rum. Ett sånt brev bör innehålla en presentation av projektet och dess syfte, försäkran om anonymitet, forskarens tystnadsplikt samt varför man valt just honom eller henne för en intervju. (Repstad, 1993).

Vetenskapsrådet beskriver på sin websida, (www.mfr.se/humsam/index.asp), följande nödvändiga etiska överväganden:

Kraven på information. Med bl.a. projektets syfte och uppläggning, samt vad medverkan innebär. Det ska även framgå att medverkan är frivillig och projektledare samt handledares namn och telefonnummer. Jag skrev i min intervjuförfrågan att det var ett examensarbete där jag ville undersöka livsupplevelser som medverkat till eventuella positiva förändringar, och att möjligheten fanns att tacka nej till medverkan.

Krav på samtycke. Det innebär att deltagarna har rätt att frivilligt samtycka till medverkan. Samtycket kan vara muntligt eller skriftligt. Är personen underårig ska samtycke dessutom inhämtas av vårdnadshavare. Det var dock ej fallet i min undersökning eftersom samtliga var över arton år.

Efter att deltagarna läst brevet, samt fått en muntlig förklaring av mig per telefon, fick varje deltagare besluta om medverkan. Samtliga jag hade kontakt med svarade ja till medverkan (fem st.). Eftersom jag inte hade adress till alla deltagarna, utan i samtliga fall tog kontakt per telefon, fick jag lösa det på följande sätt; två fick brevet uppläst innan intervjun samt att jag tog med mig brevet vid intervjutillfället där de fick möjlighet att läsa igenom det innan de svarade, två fick brevet tillsänt sig innan intervjun med e-mail och en fick brevet med reguljär post. Innan jag började samtliga intervjuer frågade jag dessutom om de hade läst brevet och om de samtyckte till intervjun, vilket alla gjorde. Brevet innehöll även en svarstalong som flickorna skulle besvara med *ja* eller *nej*, och sedan returnera till mig, men detta förfarande blev aldrig aktuellt eftersom samtycke till medverkan skedde över telefon.

Krav på konfidentialitet . Det innebär att data som insamlats ska förvaras och hanteras på ett sånt sätt att obehöriga inte skall kunna komma åt data som kan relateras till medverkande personer eller till grupper av personer. Konfidentialitet och anonymitet är inte detsamma. Om data är avidentifierade, föreligger anonymitet. Då kan varken obehöriga utanför forskargruppen eller forskarna själva koppla samman data med identifierbara individer. Konfidentialitet är ett svagare krav. När man utlovar konfidentialitet, utlovas endast att data skall förvaras på sådant sätt att inga obehöriga skall kunna

komma åt dem. Självfallet bör forskaren inte utlova anonymitet om forskaren endast avser att utlova konfidentialitet.

Jag informerade deltagarna om att jag så långt det var möjligt skulle aidentifiera dem och att ingen mer än jag kommer att ha tillgång till materialet. Utskrifterna av intervjuerna samt bandupptagningarna förvarar jag hemma och de kommer att förstöras då arbetet är klart.

Krav på nyttjande. Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål. I min intervjuförfrågan delgav jag deltagarna en försäkran om att ingen annan person, tjänsteman eller myndighet skulle få ta del av deras uppgifter. Jag uppgav även att deras identiteter skulle fingeras i uppsatsen. I samband med intervjuerna meddelade jag att de medverkande skulle få vars ett exemplar av uppsatsen när den var klar.

1.4.6 Databearbetning

Intervjuerna spelades in digitalt på DAT-band, även telefon intervjuerna, eftersom jag var mån om att inte låta tekniken vara i vägen för transkriberingen av det empiriska materialet. Här hade jag nytta av min tidigare yrkeserfarenhet, som ljudproducent, då jag innan intervjuerna kalkylerade med att jag vid bandupptagningarna ville fånga icke-verbala uttryck; suckar, andningspauser, fniss m.m. som kunde förstärka intrycket av innehållet i intervjuerna. För att detta skulle vara möjligt krävdes en bra upptagning, så därav mitt val av en digital bandspelare. Det visade sig senare när jag gjort telefonintervjuerna att detta var ett lyckat val, då återgivningen av dessa var mycket god.

Vid transkriberingen av banden till text strävade jag efter att så långt som möjligt återge den exakta ordalydelsen av flickornas svar, för att behålla karaktären på intervjun. Fördelen med detta är att jag fick ett mycket nära förhållande till det inspelade materialet och kunde börja sortera och fundera över analysen av det samma redan vid transkriberingen. (Repstad, 1993).

1.5 Resultatets tillförlitlighet

Denna undersökning innehåller, å ena sidan, för få deltagare för att kunna anses vara generell. Dessutom så bygger den på intervjusvar baserat på minnen från en känslomässigt omvälvande

tid i intervjupersonernas liv och kan därför vara påverkade av personliga prioriteringar och preferenser beträffande svarens karaktär. Å den andra sidan, så är det just dessa omständigheter som kan känneteckna en fenomenologisk undersökning. Det ligger i själva sakens natur att vilja undersöka den självupplevda livsvärlden.

Till fördel för resultatets trovärdighet så har användandet av följdfrågor bidragit till intervjuernas djupkaraktär och säkerställande av tema. De öppna frågorna har bidragit till att informanterna kunnat utveckla centrala faktorer. Själva direktkontakten vid tre av intervjuerna har gjort att uppgifter kunnat kontrollerats och justerats vid själva intervjun, och slutligen så måste min mångåriga erfarenhet av att dels intervju, dels tekniskt administrera inspelningar, samt min behandlingserfarenhet av samtal utgöra en erfarenhetsgrund som styrker resultatets tillförlitlighet.

1.6 Disposition

Jag har valt att börja med att presentera tidigare forskning som anknyter till ungdomsforskning och institutioner. Sedan följer en presentation över Lundens ungdomshem, dess verksamhet och arbetsmetoder. Den påföljande teoridelen innehåller några teorier om förändring och vilka processer som kan ligga bakom den personliga förändringskapaciteten hos bl.a. de flickor vars berättelser empirin bygger på. Därefter följer resultatredovisningen med analys, som också innehåller referenser till annan relevant teoribildning och forskning. Denna del avslutas med min reflektion av analysen. I slutdiskussionen väver jag samman uppsatsen med ett bredare resonemang kring temat om förändringar och institutioner.

2. TIDIGARE FORSKNING

2.1 Socialt arv

Grundläggande för den svenska forskningen kring ungdomar och placeringar anses bl.a. Gustav Jonssons Skå-forskning vara. Begrepp som ”det sociala arvet” har haft en effekt av att flytta fram institutionsplacerade ungdomars villkor i rampljuset. Då dessa ungdomars situation är av en sammansatt karaktär får forskning inom områden som missbruk, kriminalitet, institutionsvård, social barnavård m.fl. anses bidra till förståelsen och försök till att få ett helhetsperspektiv på gruppen av utsatta ungdomar.(Jonsson, 1969, 1977).

Jonssons forskning om det sociala arvet har haft och har ett stort inflytande på tänkandet hos professionella i svenska människobehandlande organisationer; social-, barn- och ungdomsvård (Vinnerljung, 1998). Men Vinnerljung ställer sig också frågande till varför Jonssons Skå-forskning i så liten omfattning kritiserats, och menar att dels har många i det svenska socialforskarsamhället starka band till Skå, dels så är respekten för Jonssons forskning stark bland de flesta som arbetat med honom eller på något sätt gått i hans fotspår.

Icke desto mindre så är det befogat att, i ljuset av de senaste decenniernas forskning, se att Jonssons forskning berörde riskgrupper av ungdomar ur vilka det sen drogs generella prospektiva slutsatser. ”Det är offren som undersöks, inte de som överlevt”, skriver Vinnerljung, och menar att det finns all anledning att även försöka förstå varför ex. syskon till ungdomar med avvikande beteende klarat sig trots samma ”sociala arv”.

Han nämner vidare ett antal faktorer som kan ge en förklaring till varför Jonssons avhandling (1969) mottogs utan kritik;

- Forskningsklimatet under slutet av 60-talet, dominerat av ett medicinskt-biologiskt synsätt.
- Inflytandet från psykoanalysen, med frestelsen att hävda att förhållande i barndomen skulle leda till störningar i ungdomars utveckling, vilket ej anses vara generaliserbart.
- Gustav Jonsson som institution och person
- Samhällsklimatet. Det fanns en stor behandlingsoptimism i skiftet mellan 60- och 70-talet, socialsektorn byggdes ut, människosynen hade fortfarande rötter kvar i den sociala ingenjörskonstens rationella tänkande.

Vinnerljung menar att Jonsson förvisso bidrog till att den sociala problematiken och medvetenheten kring denna fick en bredare förankring i Sverige, men att det inte går att generalisera prospektivt utifrån studier av enbart riskgrupper.

2.2 Anknyningsforskning

John Bowlby, (se vidare avsnitt 4) som utvecklade teorin om anknytning, baserade sin teori på flera stora forskningsprojekt bl.a. med ungdomar med kriminell belastning och ogynnsamma uppväxt och familjeförhållanden, och anses ha bidragit till förståelsen för relationens betydelse i behandlande situationer.

2.3 Forskning kring skyddande faktorer

Håkan Stattin nämner (2002), att det inom kriminalvetenskaplig forskning de senaste tjugo åren skett en förskjutning från att studera riskfaktorer, till att alltmer tala om, identifiera och empiriskt granska skyddande faktorer. Skyddande faktorer beskrivs som förhållanden som kan minska risken för att kriminogena eller andra negativa förhållanden slår igenom i individens beteende. Men skyddande faktorer är inte synonymt med ”positiva” faktorer, utan betecknar förhållanden som kan bromsa en negativ utveckling och som *kan* vara generellt positiva, men behöver inte nödvändigtvis vara det. Tvärtom kan de ibland upplevas som negativa för individen, men bör ur ett forskningsperspektiv betraktas som värdeneutrala.

Syftet är att finna förhållanden som minskar risken för framtida problem oavsett om förhållandena är positiva eller negativa för individen och hans eller hennes uppväxtmiljö. Stattin menar att om forskningen tidigt kan identifiera förhållanden som har kända problemreducerande inflytanden, så kan dessa förhållanden användas för praktiskt hälso- och brottspreventiva syften.

Dessa skyddande faktorer har en *interaktionseffekt* beroende på om de personer som faktorn verkar mot ligger i riskzon eller ej. Närvaron av skyddsfaktorer betyder mycket för förståelsen av vem som kommer att utveckla framtida problem och vilka som inte kommer att göra det.

Stattin nämner *kompetens* som ett nyckelbegrepp för att förstå mönster av sårbarhet respektive icke-sårbarhet och hur det tar sig uttryck i avvikande beteende. Kompetensbegreppet delar han sedan in i fem delkategorier;

- *God fysisk hälsa*; som den uppfattas av individen.
- *God intellektuell kapacitet*; enligt konventionella intelligenstest.
- *God emotionell stabilitet*; mer än normal förmåga att tolerera psykisk stress.
- *God social kapacitet*; hög grad av socialt ansvar, oberoende i grupp.

- *Hög psykisk energi*; initiativförmåga, förmåga att engagera sig samtidigt i flera aktiviteter och slutföra dem trots motgångar.

Det är nödvändigt att samtidigt studera både ungdomars styrkor och svagheter när det görs riskbedömningar, menar Stattin och ställer frågan; vilket råd kan då utvecklingspsykologisk forskning ge till föräldrar? Vad kan vuxenvärlden göra för att minimera uppkomsten av sociala anpassningsproblem hos ungdomar?

Utifrån en bred forskningsbas menar man att föräldrar ska;

- Bygga en god relation till barnet (attachment eller anknytning)
- Bygga en fungerande struktur i hemmet (social control)
- Föräldrar kan direkt kontrollera barnet (direct control)
- Föräldrar ska skaffa sig en kunskap om vad barnen gör utanför hemmet (monitoring)

Det finns åtskilligt empiriskt stöd för att dessa förebyggande åtgärder skyddar barnet mot att hamna i problem av olika slag.

Hur får då föräldrar sina kunskaper?

- *Föräldrar frågar* barnet om vad han eller hon gör i skolan och på fritiden.
- *Föräldrar kontrollerar* barnet genom att kräva att få veta och sedan fatta beslut om barnets aktiviteter.
- Genom *barnets spontana berättande*, utan att föräldrarna efterfrågat information.

Det visade sig, menar Stattin, att det föräldrar känner till om sina barns aktiviteter utanför hemmet kommer i första hand från barnets eget berättande. Ju högre kunskap hos föräldrarna, desto bättre social anpassning hos barnet visar forskning på området. Men detta samband är inte en följd av föräldrarnas övervakning, utan av att barnet är öppet gentemot sina föräldrar.

Varför fungerar då inte föräldrarnas övervakning?

Dels så uppfattar sig barnet kontrollerat av föräldrarna vilket skapar olust att berätta, dels så styr föräldrarnas reaktioner, och hur ofta de frågar, viljan hos barnet att dela med sig av sina upplevelser. Det finns en intim koppling mellan föräldrars kunskaper om barnet och tilliten till barnet, för att kunna förstå barnets sociala anpassning. Stattin menar att annan forskning inom områden som rör förtroenden mellan människor, indikerar att tillit byggs upp kontinuerligt och att man antar att detsamma bör gälla mellan barn och föräldrar. Det finns en inbyggd dynamisk interaktionsprocess i denna betraktelsemodell. T.ex. om föräldrarna vill veta mer så leder frågandet till en respons hos barnet som leder vidare till mer frågande eller

ökad tillit etc. Undersökningar pekar på att den värme som föräldrarna visar gentemot barnet är en viktig faktor som förklarar varför barnet berättar om sitt liv utanför hemmet.

2.4 Forskning kring bemästrande

Sommerschild (1999), nämner två centrala begrepp för att en människa ska kunna bemästra sin tillvaro; *samhörighet* och *kompetens*. Hon nämner fyra olika grundidéer som legat till grund för förståelsen av bemästrandeteorin.

- Resilienceforskning: studier av barn som bemästrar sitt liv trots upprepade motgångar. Bl.a. Rutters studier av bl.a. skyddsfaktorer och coping-strategier har varit av stor vikt för förståelsen av bemästrandet, menar Sommerschild.
- Forskning om självbilden, d.v.s. både individens egen uppfattning om sig själv och genom den ”sociala spegel” som betydelsefulla andra personer utgör bl.a. genom en trygg emotionell anknytning
- Det familjeterapeutiska synsättet. ”Intresset har förskjutits från tillbakablickar på det ondas rötter till upptäcksfärder in i möjligheternas land”, skriver Sommerschild. Familjens resurser sätts i fokus, framför sjukdomshistorien.
- Antonovskys salutogena perspektiv. Han menade att upplevelser av sammanhang var avgörande för individens förmåga att klara sig. För att uppnå detta behövs: a) förståelse av situationen, b) tron på att kunna finna lösningar, c) det ska upplevas meningsfullt att försöka. Den svenska benämningen KASAM (känsla av sammanhang) har fått stort genomslag inom bl.a. familjeterapi p.g.a. fokuseringen på klienternas, och deras nätverks, resurser och möjligheter.

Bemästrandets villkor utgörs alltså, enligt Sommerschild, av begreppen *samhörighet* och *kompetens*. Inom dessa två områden byggs vissa förutsättningar in.

- Att ha minst en förtrogen närstående person är en grundläggande resurs under livsförloppet.
- Familjens trygghet ger motståndskraft genom förutsägbarhet i vardagen, bekräftelsen av individens egna värde och samhörigheten med de närmaste.
- Nätverket, d.v.s. familjens umgänge, barnets kontakter på dagis, skola och fritids stärker förmågan att hitta gemensamma normer och värderingar genom de vuxna. Tillsammans med samhörighetskänslan bidrar det till att ge livet en övergripande mening.

- Att utveckla kompetens, att få vara till nytta, få och ta ansvar och utveckla kärlek till nästan ger också rik näring åt känslan av egenvärde.

När livet fungerar bra på alla nivåerna i modellen ger det en grogrund för en stark känsla av egenvärde. Om och när det inte fungerar så bra, kan modellen ge idéer om hur man kan gå in och stärka de starka sidorna och komplettera de otillräckliga, menar Sommerschild.

2.5 Forskningsstudie på Lunden

Svensson (2001) gjorde under 1997-98 en studie på Lundens LVM-hem. Syftet med studien var att belysa tvångsvårdens förutsättningar genom att beskriva och analysera det sociala arbetet och det sociala samspelet på Lunden. Ett par av Svenssons frågeställningar var:

- Hur ser mötena ut mellan klienter och personal och mellan klienter?
- Hur uppfattar klienterna vårdarbetet?

Det finns naturligtvis skillnader mellan LVU- och LVM avdelningen. Såväl ålder, som missbrukarerfarenhet och kriminell belastning, skiljer naturligtvis generellt flickorna på LVU-avdelningen från kvinnorna på LVM-avdelningen. Men det finns också många likheter. Jag har valt att belysa de faktorer i Svenssons rapport som berör följande;

- Mötet mellan människorna.
- Motståndsreaktioner.
- Närvaron av destruktiva institutionsprocesser.

Svensson beskriver mötena mellan personal och klienter som präglade av ojämlika maktförhållande. Klienterna kommer till Lunden med olika erfarenheter, förhoppningar och drömmar från "utsidan", tillbringar sina månader på Lunden och återvänder sedan till sin ursprungliga sociala miljö. Detta, menar Svensson, innebär att kvinnorna hela tiden lever med i det som händer utanför. Man upprätthåller kontakten med sina nätverk och planerar utifrån kontakten med dessa. Det finns ett stort socialt avstånd mellan personal och klienter, trots att man umgås nära under vistelsen på Lunden, och själva inlåsningen tydliggör och förstärker detta avstånd. Men förhållandet mellan klienter och personal påminner också, enligt många av kvinnorna, om relationen mellan barn och föräldrar.

Detta medför att personalen väcker starka känslor och ingen av de intervjuade dömer ut personalen, utan alla har mer eller mindre positiva omdömen att säga. Bl. a. att man blir

bemött med respekt, att man känner sig sedd av någon som bryr sig om en, att man uppskattar om personalen är flexibel kring avdelningens regler och vågar vara sig själva, skämta, skratta och visa uppskattning av kvinnornas sällskap.

De ojämlika maktförhållandena mellan klienter och personal medför att klienterna utvecklar olika motståndsstrategier, alltifrån passivitet till handgripligt motstånd. Klienternas synvinkel innehåller ofta en inbyggd skepsis och misstro mot myndighetspersoner, vilket överförs på personalen. Personalen använder sig själva som instrument i vårdarbetet och blir därför känsliga för motstånd som riktar sig mot dem som personer.

Målet med LVM-vistelsen är att den ska utmynna i en välplanerad behandlingsplacering, i enlighet med 27§ LVM. Lunden har alltså som mål att klienten ska därifrån, vilket innebär att man hela tiden ”tappar” sina mest motiverade klienter samtidigt som nya omotiverade klienter anländer. Detta, menar Svensson, påverkar institutionsklimatet så att en huvudfråga för personalen blir att upprätthålla lugn, ordning, struktur och disciplin. Risken finns att det insmyger sig en ambitions nivå som inte sträcker sig längre än att fungera från dag till dag.

Alla intervjuade klienter i undersökningen uppfattade inlåsningen som en kränkning, men det finns kvinnor, menar Svensson, som accepterar tvånget och det sker också förändringar under vistelsen så att fler mot slutet av vårdtiden säger sig acceptera sitt LVM. Vidare så uppfattar man vistelsen och inlåsningen som för lång, samt att det tar för lång tid innan man kommer iväg på en 27§-placering. Vidare så säger klienterna att tiden går långsamt, det finns för lite att göra, att de röker och tröstäter för mycket, har för lite permissioner och träffar med anhöriga samt att man tycker att allt dokumenterande av personalen om vad man säger och gör är jobbigt. Som exempel på positiva inslag nämndes massagen, ridningen, utflykterna och besöken på Villan (”arbetsterapin”).

Svenssons samlade intryck är att Lunden utgör en human behandlingsinstitution, och att det missnöje som många klienter ger uttryck för är relaterat till vårdformen, tvångsvården i sig och den långa vårdtiden (upp till sex månader). Det är vårdformen och inte personalen som gör det svårt att skapa ett behandlingsklimat som motiverar klienterna till förändring.

2.6 Institutionsforskning

Levins Råbyundersökning 94 (1997), baserades på 208 intervjuer med utskrivna, f.d. intagna ungdomar på Råby ungdomshem. Undersökningen gav tre olika bilder av hur det har gått för ungdomarna senare i livet.

- Lyckades Råby med sin samhällsuppgift; att bryta kriminalitets- och missbruksutvecklingen?
- En sammanfattande bedömning av hur ungdomarna klarade sig utifrån ett slags normalitetsperspektiv.
- Ett försök att teckna en bild av ungdomarnas livsprocess, att ställa deras livssituation och deras bild av anstaltstiden i ett perspektiv utifrån deras egen situation.

Bedömningen av hur ungdomarna klarat sig baserades på ett antal negativa och positiva kriterier. De negativa bestod främst av förekomst av brottslighet, anstaltsvistelser, drogmissbruk, förekomst av prostitution och omhändertagna barn. De positiva avsåg förekomst av arbete och sysselsättning, bostad och en inkomst att leva av. Men också bedömningen om de var på väg bort från ett tidigare brottsligt liv eller befann sig i fängelse eller under missbruksbehandling.

Kategorin ”Klarar sig bra”, bestod av personer som var fria från brott, missbruk och anstaltsvistelse, hade en viss taxerad inkomst samt en god eller normal fysisk och psykisk hälsa. ”Klarat sig dåligt”- kategorin uppvisade direkt motsatta resultat än ”Klarat sig bra”-gruppen avseende samtliga bedomningspunkter, samt tycktes vara mer eller mindre fast rotade i sina problem.

Av hela gruppen hade c:a 30% klarat sig bra eller ganska bra, och 70% hade klarat sig dåligt eller mycket dåligt. Flickorna klarade sig bättre än pojkarna, ungefär 50% hade klarat sig bra av flickgruppen mot bara 20% av pojkgruppen. Levin menar att det Råby kan ha åstadkommit av positivt värde är att stoppat upp negativa processer för den grupp av ungdomar som har positiva tillgångar i hemmiljön, och för den lilla grupp av fattiga och illa åtgångna ungdomar där inte kriminalitet och missbruk dominerat problembilden. I de flesta fallen har dock Råby, genom anstaltens inbyggda effekter, utsatt ungdomarna för negativa influenser i drog- och brottsammanhang som i vissa fall har förvärrat ungdomarnas situation.

Undersökningen påvisar även några negativa anstaltseffekter

- Den obestämda och godtyckliga behandlingstiden.
- Det oklara syftet med placeringen.
- Bristen på behandling inom anstalten.
- Behandlingsmotståndet från ungdomarna
- Internkulturen.

- Anstaltens isolering.
- Bristande förberedelse inför utskrivningen och de ungas återvändande till föräldrar och samhälle.

Positiva erfarenheter under vistelsen var bl.a. olika resor, men framför allt den icke-formella kontakten med vissa betydelsefulla personer. Att bli behandlad som en medmänniska, att känna tillit, ärlighet, äkthet, intresse beskrev ungdomarna som viktiga egenskaper i mötet med de vuxna.

Levin konstaterar att hans undersökning påvisar det som andra liknande undersökningar visar, nämligen att ”en statlig anstaltsbaserad fostran och behandling under tvång inte lyckas med sin officiellt ålagda uppgift”. Anstalten träder in i föräldrarnas ställe när kommunen underkänner föräldrarnas vård eller när staten vill skydda brottsliga barn och unga från fängelsets skadliga verkningar. Men man misslyckas med båda ambitionerna. Råby lyckas inte korrigera ungdomarnas liv mot ett liv utan brottslighet och missbruk, ej heller att ge varaktiga redskap för att kunna leva ett gott liv. Detta har man gemensamt med andra liknande institutioner, vilket annan forskning bekräftar.

I Levins avhandling ”Uppfostringsanstalten”(1998), är syftet bl.a. att ”söka kunskap om vilka faktorer som bidrar till uppfostringsanstaltens framgång som samhällsinstitution och dess ständiga misslyckande som behandlingsorganisation”. Avhandlingen bygger bl.a. på en väldokumenterad historik kring anstalternas tillkomst, genomgångar av effektundersökningar med relevans för uppfostringsanstalter, teorier om människobehandlande organisationer, framväxten av den psykiska barn- och ungdomsvården och barnpsykiatri, samt en empiri bestående av dels en registerundersökning av samtliga intagna på Råby mellan 1982 – 1993, dels intervjuer och observationer av ungdomarnas upplevelser av behandlingen på Råby och beskrivningar och analyser av personalens arbete inom institutionen. En uppföljningsundersökning av ungdomarna och deras liv, tre till tio år efter utskrivningen, avslutar avhandlingen.

Levin konstaterar att institutioner som Råby kan fortsätta att producera dåliga behandlings- och rehabiliteringsresultat därför att de inte är ”verktyg för att producera något bestämt där framgången mäts i effektivitet”. Deras fortlevnad och framgång ligger i hur väl de anpassar sig till omgivningens förväntningar.

Barn och ungdomsanstalter, som ursprungligen växte fram genom filantropiska initiativ, har ur ett historiskt perspektiv haft ett syfte att vara ett trevligare alternativ än annan inspärning.

På så sätt, menar Levin, växte ett socialt fält fram mellan straff och uppfostran och barn och ungdomar skulle inte längre straffas, de skulle behandlas. Men behandlingsbegreppet har en dubbel karaktär av straff/pedagogik eller psykoterapi. D.v.s. det finns en dubbelhet som tillåter omgivningen att tolka in olika syften och innebörder i det som sker, vilket medför att för så vitt skilda grupper som experter, allmänheten, personalen och de intagna ungdomarna blir begreppet behandling något som man uppfattar helt olika, beroende på vilken intressegrupp man tillhör. *"Effekterna för de intagna diskuteras inte tydligt och offentligt eftersom det kanske skulle ifrågasätta legitimiteten i begrepp och praktik"*, skriver Levin.

Även i personalgruppen frodas konflikten mellan behandlingstanken och samhällets krav på inspärning och kontroll. Eftersom detta återspeglar institutionens grundläggande villkor, så löses de aldrig. Svårigheten att påverka de ungas liv utanför institutionen leder till en koncentration på att hantera de ungas situation inom anstalten, med påföljande fokusering på disciplinära mål, regler och rutiner som ska gälla för alla. Men eftersom behandlingsideologin syftar till individuella lösningar och interventioner, genom ungdomarnas och kontaktpersonernas argument för undantag, så provoceras institutionsideologin. När inte heller begränsade mål går att uppfylla, infinner sig frustration och vanmakt och resultatet blir "ett rutinmässigt anstaltsstyrt handlande", där belöningen både för personal och unga blir när man lämnar institutionen genom permissioner, schemaledighet, utflykter etc. Kvar finns, konstaterar Levin, en miljö där behandling blir ett språk eller en terminologi som inte betyder något. Visst finns humanismen, vänligheten, välviljan, föräldraansvaret och ungdomarnas egna kultur kvar. Men de ramar som den yttre verkligheten skapar för vad personalen kan göra, visar på - ingenting.

Orsaken till en frånvarande behandlingsmodell är att ungdomarnas beteende inte går att behandla i professionell eller medicinsk mening. Kriminalitet är ingen sjukdom. Inte heller är det ett jagfrämmande tillstånd som ex. ett drogberoende. Många ungdomar på Råby har dock ett drogberoende eller är känslomässigt skadade, vilket de har rätt att få behandling för, men det hjälparbetet upptar ingen större plats inom anstaltspraktiken, skriver Levin.

Många ungdomar i undersökningen uttryckte en saknad över att inte fanns någon struktur över hur problem inom och utom anstalten skulle hanteras, istället reducerades man till oansvariga barn som endast skulle följa ett rutinartat system; stiga upp, äta och gå och lägga sig på bestämda tider.

Ett annat stort problem var att man blandade äldre erfarna brottslingar och missbrukare med unga och oerfarna. Genom detta så bidrog anstalten till att drogmissbruk, brottsliga erfarenheter och kompetens inom asocial livsföring spreds. Istället hade man önskat sig en

personlig utveckling och hjälp med det man själv uppfattade som problematiskt i livet, menar Levin.

Undersökningens resultat visade att 80% av de intagna återfallit i brott efter vistelsen på Råby. 13% bedömdes helt ha lämnat den brottsliga banan. 25% ansåg att vistelsen påverkat dem i positiv riktning, övriga ansåg att Råby påverkat deras brottslighet negativt eller inte alls.

70% missbrukade droger efter placeringen, jämfört med 60% som missbrukade före. 75% ansåg att Råby hade förvärrat eller inte alls reducerat deras drogmissbruk. 60% hade fortsatt placeringar på anstalter efter Råby.

Det fanns dock stora könsskillnader. Pojkarna hade fortsatt sin anstaltskarriär i 70% av fallen mot endast 20% bland flickorna. Generellt sett så klarade sig flickorna bättre, vilket även annan forskning visar, menar Levin.

Institutionerna borde sträva efter att implementera och frigöra så mycket kraft som möjligt för att förmedla humanistiska värden. Det som saknas är de hjälpande resurserna och alternativen. Levin ställer frågorna; *Vad* är det vi ska reda ut? *Hur* skall vi ta hand om de unga? Frågorna är berättigade eftersom svensk behandlingsforskning har gjort troligt att det finns ett samband mellan de intagnas upplevelse av behandling och ett bra behandlingsresultat.

Den komplexa verkligheten – en norsk studie

Hennum skriver inledningsvis i en artikel i tidskriften "Barn"(1999, nr 1) (som refererar till ett större forskningsprojekt från 1997) att hon vill fokusera på låsta institutioners sätt att "konstruera" ungdomar med problem. Med konstruktion menar hon att begreppet ungdom är definierad och får sin mening i det kulturella tolkningssystem som institutionen representerar. Kunskap och moral är två bärande hierarkier inom institutioner och utgör ramen för hur ungdomarnas liv tolkas.

Hon ställer även frågan: Vad gör det med personalen att behöva arbeta under täta, slutna förhållanden med låsta fönster och låsta dörrar? Hur tolkar personalen tvång och vad betyder det att behöva använda tvång gentemot ungdomarna?

Institutioner är små samhällen med stor social kontroll, det är svårt att dölja saker och vaksamheten mot varandra är stor. Att arbeta under "pressande" förhållanden medför att personalen organiserar sig bort från institutionen genom dagsturer, shopping, resor m.m.

Tvånget påtvingar även personalen en normalitet. I sitt arbete blir personalen de främsta försvararna av vad som antas vara normalt i samhället. ”Vi ska få dig på rätt väg igen”! De har inte någon annan valmöjlighet att ge ungdomarna än att normalisera dem, med påföljd att när ungdomarna gör något som de inte borde så upplever personalen det som ett personligt nederlag. I en sådan miljö frodas regelverk och väkteri. Det normativa ger mindre rum för flexibilitet och rymd. Vaksamheten kräver sitt pris i form av emotionellt slitage hos personalen.

De flesta ungdomar blir placerade p.g.a. beteendestörningar. Hur ska man reagera, menar Hennum, i förhållande till en 16-åring som terroriserar sina föräldrar? Ska man tycka synd om honom eller henne för att föräldrarna misslyckats med att sätta tydliga gränser? Eller ska man reagera normativt och säga: Så där gör du inte! Det är förbjudet!, och placera ungdomen på en institution?

För ungdomarna har förändringarna på institutionerna varit av materiell, men inte moralisk karaktär. Men trots humaniseringen har man inte lyckats lösa dubbeltydigheten som kunskap och moral utgör. Ungdomar som terroriserar vuxna sätts på låst institution och kunskapsrelaterade överväganden blir underordnade de moraliska prioriteringarna.

För att institutionerna ska motivera sin existens måste de kunna visa upp en kunskapsbaserad hållning mot offentligheten, ofta med ett uttalat innehåll baserat på barns och ungdomars behov. Man måste erbjuda något annat än boende och förvaring. Omsorgsfunktionen är nedtonad i förhållande till framhävandet av kunskap och duglighet gentemot klienterna. Moralen på institutionerna är nedtystad av många anledningar. Bl.a. för att man ska kunna anpassa verkligheten så att den passar olika kunskaps- eller ämnesfält. Om t.ex. en av uppgifterna är att sätta gränser, så argumenterar man att gränser är ett psykologiskt betingat behov hos ungdomarna och inte moraliskt betingat. På så sätt undgår man frågor kring sanktions- och maktproblem. Maktbruk förklaras utifrån målen som ska nås och på det sättet rättfärdigas maktanvändandet och det blir svårt att problematisera användandet av detsamma.

Ur ungdomarnas perspektiv kan mycket av det som sker på institutionen tolkas som övergrepp, även om avsikten från institutionen är god. Ett exempel på detta är fasthållande- eller avskiljningssituationer. Avsikten med att fysiskt hålla fast en ungdom, ofta med hjälp av flera vuxna, är att lugna ner en situation där den utagerande och ofta hotande ungdomen är inblandad. Ungdomarna upplever dessa situationer som svårt nedvärderande eftersom deras maktlöshet avslöjas inför allas ögon. Och att ”tappa ansiktet” är inte lätt att bära; ”*Dom gjorde mig såliten*”. Ungdomen och personalen uppfattar alltså situationen olika.

Institutionernas krav på handling, avseende förändring av det som uppfattas vara ungdomens problem, kan leda till en förenkling av verkligheten. Man vill ge ungdomen goda och tydliga vuxenfigurer som han eller hon kan identifiera sig med, och på så sätt återfinna sin plats i samhället och ta sig ur sin marginaliserade situation. Detta tankesätt beskriver ungdomen som ”oskyldig”, ej ansvarig för sina handlingar som har sin orsaksgrund utanför honom eller henne. Handlingarna blir tolkade som symptom för något, inte som mål i sig. Det anses att ungdomarna måste göras ansvariga för sina handlingar och ”ta ansvar för vad de gör”. Men hur ska ex. en behandlingsassistent förmedla ansvar baserat på en bakgrund av oskyldighet? Behandlaren blir fångad i att ungdomen har skuld och icke-skuld samtidigt. Kunskapen förmedlar att ungdomen är oskyldig, men de samhälleliga moraliska koderna som behandlaren förmedlar gör ungdomen skyldig. Dessa två sfärer, kunskap och moral, opererar samtidigt och försvårar behandlarnas arbete, menar Hennem.

Hennums hypotes är att det moraliska systemet inkluderar och är överordnat det kunskapsbaserade systemet. Behandlarnas främsta uppgift är att representera samhällets intressen framför att behandla. Men detta talas det inte om i den offentliga debatten. Uppdraget är att förändra en människa, antingen genom att tvinga henne till förändring eller genom att behandla henne till förändring. De som inte förändras eller normaliseras slås ut ur systemet, om de inte redan har rymt förstås.

Hennem efterlyser en större realism avseende institutionernas möjligheter, och att man anpassar uppdraget i förhållande till ungdomarna, eftersom de inte känner igen sig i socialtjänstens beskrivningar av dem. Beteendestörd ungdom är inget ungdomsord utan ett ämnesord på en grupp ungdomar i samhället. Ungdomarna själva upplever konflikter med föräldrarna och bristen på omsorg utanför institutionen som sina huvudsakliga problem.

Avslutningsvis så skriver Hennem att i samhällets strävan att göra institutionerna kunskapsbaserade blir omsorgen nedtonad. En omdefiniering av uppdraget mot mer omsorg för ungdomarna och en avlastning för föräldrarna skulle kanske mer möta ungdomarnas behov. Detta skulle innebära att begreppet ”omsorg om ungdomar” måste problematiseras. Hur definierar man den omsorg som ungdomar, i motsats till barn, behöver? Vilket innehåll skall den omsorg som riktas mot ungdomar med beteendestörningar ha?

Solhaven – en deltagarobservation

Resultatet av observationen är en studie i bokform som handlar om ett danskt s.k. ”§ 49 hem”, (ur den danska lagen om social service), med namnet Solhaven. Författaren Lihme (1999), har tillbringat 90 dygn på Solhaven som deltagarobservatör under två år med början augusti 1996. Syftet med boken har varit att beskriva det faktum, att man under årens gång förmått att arbeta pedagogiskt med de allra mest utsatta ungdomarna i det danska samhället. Pedagogiken beskrivs som ”öppen och allsidig med mycken och tät vuxenkontakt till de unga”.

Det övergripande perspektivet delas i två punkter; dels *trovärdighet och ansvar* gentemot de unga genom principen: *”här kan du inte bli utkastad”*, dels principen om att varje elev behöver ett individuellt behandlingserbjudande. Oavsett bakgrund får alla en möjlighet att bearbeta de besvärliga delarna av uppväxten. Att dessa ofta s.k. ”oanpassbara” ungdomar faktiskt går att hjälpa och anpassa tillbaka till samhället vill man bestämt hävda och ger en släng till det land där dessa ungdomar givits än ännu hårdare stämpel; ”de värsta”, ”värstingar”, nämligen Sverige!

Lihme beskriver pedagogiken som *”mod till att uppfostra”*. Det kräver mänskligt mod att ge sig i kast med helt omotiverade människor, så arbetet på Solhaven består huvudsakligen i att undervisa i vad det innebär att vara en människa. Att lära någon någonting, är olösligt förbundet med att vara människa vilket i sin tur påverkar pedagogen eller läraren. I vid bemärkelse är vi alla lärare till varandra, eftersom lärandet ej endast omfattar ren kunskap utan även samvaro. Solhavens unga har så många negativa erfarenheter av anknytningar till vuxna att en omlärning anses ske bäst i nära kontakt med vuxna under lång tid. Det handlar om att skapa tillit och att stimulera till eget växande. Solhavens pedagogiska metodik är salutogent inriktad. Framför att lösa tidigare problematik, uppställs framtida handlingsperspektiv. Förändringen beskrivs som att få de unga till att göra något annat som indirekt kan lösa den problematik som orsakat placeringen på Solhaven.

Som pedagog anställs du för att ha ett ansvar för de unga baserat på en moralisk värdegrund, en slags kombination mellan lönearbete och frivilligt socialt arbete. Det finns ingen övre gräns för ditt engagemang.

Detta låter kanske som ”vanlig miljöterapi”, men studien förmedlar väldigt mycket mer än så, pedagogiskt sett. Framför allt ansvaret för uppfostran av de unga och frånvaron av en hierarkiskt ledningsstruktur, medför att den enskildes (både personal och ungdom) förmåga till självstyre och kompetensutveckling blir avgörande byggstenar i det pedagogiska klimatet.

Pedagogernas engagemang innebär att vara ställföreträdande föräldrar under flera år för ungdomarna. Fullt ut! Solhaven som företeelse kan därmed inte kopieras, menar Lihme, men fungera som inspiration för andra.

Utflyttning och utslussning sker väldigt individuellt efter var och ens behov. Ska man kunna bryta det sociala arvets mönster är det viktigt att *bygga nya nätverk* och etablera *nya relationer* för att kunna bli en ”mönsterbrytare”. Utöver samhällets insatser vid utslussningen och framöver, blir kontinuiteten i relationerna som man knutit under vistelsen på Solhaven viktiga. Vid uppföljningsintervjuer har just egenskaper som stadighet i relationerna till viktiga personer, beskrivits av de unga som avgörande för att bryta det destruktiva sociala mönstret.

När studien skrevs 1999 hade 60 elever passerat genom Solhaven. 8 st hade inte kunnat tillgodogöra sig behandlingen, men de övriga 52 hade fått ett väsentligt bättre liv avseende innehåll och frånvaro av kriminalitet och droger.

2.7 Genusperspektiv

C Andersson (1996), menar att en spridd uppfattning är att flickor börja använda droger för att de förläskar sig i en drogmissbrukare. Även om fallet oftast är att flickor introduceras i missbruk av pojkar/män så innebär inte det att männen är orsak till flickornas missbruk. Vid närmare betraktelse så visar det sig att de flesta pojkar och flickor introduceras i missbruk av pojkar/män eftersom det faktiskt finns fler missbrukande män än kvinnor. Men det är även så att det finns oändligt många fler icke-missbrukande män/pojkar än missbrukande, vilket medför att det inte kan vara slumpen som avgör om en flicka förläskar sig i en missbrukande man. Andersson ställer frågan; *”Vad är det som saknas i dessa flickors liv och som gör att exempelvis förortsflickorna dras till det spännande livet och de spännande pojkarna i centrum?”*. Forskning visar, menar Andersson (ibid), att den missbrukande mannen bör betraktas som ett redskap för flickornas introduktion i missbruket. Intervjuer med flickor som fått bristfälligt stöd i familjen, hos vänner, i skolan och i samhället vittnar om en realistisk syn; man uttrycker en förtvivlad rädsla att förlora pojkvännen och man är beredd att stå ut med nästan vad som helst, därför att kärleksförhållandet skapas för att fylla ett känslomässigt tomrum. Trots den påtagliga destruktiviteten hos dessa missbrukande och kriminella pojkar/män, så väljer flickorna i sin strävan efter stabilitet och kontinuitet, att bortse från

verkligheten och betraktar dessa förhållanden som äkta kärlek. Annan forskning (ibid), visar att flickorna i dessa förhållanden söker en trygghet och ett beskydd som de saknat i relationen till sina mödrar och att de kunde erbjuda sex för möjligheten att få del av denna trygghet. Precis som i relationen till sina mödrar så var flickorna villiga att acceptera smärta och försakelse och rationaliserade även sina handlingar.

3. LUNDENS UNGDOMSHEM

3.1 Beskrivning

Ungdomshemmet Lunden är en låst institution för, oftast, tvångsomhändertagna missbrukande flickor i åldern 16 - 20 år. Flickorna kan ha olika psykiska och psykiatriska tillstånd som kräver ett individuellt anpassat vårdinnehåll. Lunden riktar sig främst mot flickor med ett avancerat missbruk, ofta med inslag av prostitution och kriminalitet.

Lunden har tio platser varav tre är akut- och avgiftnings-platser på särskild avdelning.

Ungdomshemmet tar emot flickor för avgiftning, utrednings- och motivationsarbete. Avgiftningsplaceringarna har en placeringstid på upp till två veckor, för utrednings- och motivationsplaceringar bör tiden ej överstiga fyra månader.

3.2 Utredning

Utredningar utförs i de ärenden där socialtjänsten så begär och innefattar då bakgrundsmaterial från socialtjänsten, tidigare placeringar och utredningar, utlåtanden från kontaktpersoner, Villa Lunden (öppen dagverksamhet), sjuksköterskan, specialpedagog och psykiatrikern, familjerelations- och psykologutredning samt flickans egna synpunkter. Detta material sammanfattas varpå en bedömning görs som utmynnar i en behandlingsrekommendation. Socialtjänsten har möjlighet att begära endast delar av utredningen.

Det finns även möjlighet till familje- och nätverksarbete för flickorna på ungdomshemmet.

3.3 Motivation

I de fall där en utredning gjorts tidigare kan en motivationsplacering av flickan göras. Motivationsarbetet sker både i grupp och enskilt och innehåller bland annat:

- information om missbrukets skadeverkningar.
- rådgivning om vad flickan kan göra för att komma ifrån sitt missbruk.
- aktiviteter och samtal i syfte att höja självkänslan.
- deltagande i ungdomshemmets öppna dagverksamhet "Villa Lunden", där olika kreativa och skapande aktiviteter bedrivs. Här tränas flickan i uthållighet, i att utveckla sin fantasi, arbeta med sin självbild och identitet samt försök till att hitta nya intressen.

3.4 Behandling

Så snart som möjligt efter det att flickan blivit placerad görs ett första möte med placerande socialsekreterare. Uppdraget till ungdomshemmet ska klargöras och en behandlingsplanering görs upp. Socialtjänsten får sedan varje månad en skriftlig rapport innehållande observationer gjorda på ungdomshemmet.

Kontaktpersonernas arbete bygger på en traditionell "jagstärkande behandling" med betoning på det friska. Genom ett varmt, respektfullt bemötande med ramar och struktur som trygghetsskapande faktorer skapas en relation mellan kontaktperson och klient. Kontaktpersonerna fungerar som vuxna förebilder och som "container" för klientens verbaliserade känslor och upplevelser.

3.5 Personal

Personalen är utbildad inom verksamhetsområdet och har erfarenheter från socialtjänst, missbruksvård, kriminalvård, psykiatrisk och somatisk vård. Ungdomshemmet har egen psykiatriker och psykolog och kan vid behov konsultera annan medicinsk kompetens. Vidare finns familj- och nätverkssamordnare. Behandlingspersonalen utbildas inom kognitiva behandlingsmetoder och erhåller handledning kontinuerligt.

(Ur broschyr Ungd.hemmet Lunden samt SiS hemsida; www.stat-inst.se/article.asp?articleID=108).

Detta är den officiella, generella bilden av Lundens ungdomshem och är inte någon kritisk granskning, eftersom det inte faller inom ramen för detta arbetets syfte och målsättning.

4. TEORIER OM FÖRÄNDRING

I detta avsnitt kommer jag att presentera några teorier som kan användas för att förstå de förändringar som de intervjuade flickorna förmedlar. Resten av teorierna för förståelsen av förändringar kommer att presenteras i analysdelen.

4.1 Anknytningsteorin

Den *nära anknytningen* till andra personer är, enligt en av teorins upphovsmän, John Bowlby (1907-1990), det nav kring vilket individens liv roterar, inte endast under spädbarnstiden utan vidare genom barndomen, tonåren och vidare genom det vuxna livet till ålderdomen.

Det lilla barnet är biologiskt utrustat för överlevnad men klarar sig inte ensamt och är förprogrammerat för att knyta an. Sociala relationer som uppfattas som varma och omsorgsfulla skapar trygghet och säkerhet genom uppväxten och bidrar till god hälsa, både fysisk och psykisk. Dessa trygga anknytningar skyddar mot de allvarigare konsekvenserna av senare stressfyllda och traumatiska livssituationer. (Howe, 1989).

Bowlby skriver (1994) att;

”Bindningsbeteendet är varje form av beteende som leder till att en person når eller bibehåller närhet till någon annan klart identifierad individ som uppfattas som bättre i stånd att klara världen. Det är mest påtagligt när personen är rädd, utmattad eller sjuk, och lugnas genom tröst och omvårdnad.” ”Bindningsbeteendet är tydligast i den tidiga barndomen, men det kan märkas under hela livscykeln, särskilt i nödsituationer.”

Vidare anser alltså denna teori att vår personlighet byggs i den sociala relationen och att omsorgspersonen skall utgöra en *trygg bas*, (Ainsworth, 1967) för barnet att knyta an till. Denna teori talar även om en *inre arbetsmodell* (Bowlby, 1969) ; där barnet skapar förutsättningar om sig själv och sin sätt att relatera till andra, och hur uppfattningen och tolkningen av händelser blir en grund att förutsäga och planera sitt eget handlande.

Detta kan även jämföras med det som inom psykoanalytiskt språkbruk kallas ”inre representation”, som också innehåller såväl kognitiva som känslomässiga komponenter. (Perris, 2000, Cullberg, 2000).

J Bowlby (1969) menade att anknytningen hade en evolutionsbiologisk bas, och angav två system

- a) ett omvårdande system
- b) ett anknytningssystem

Han menade att barn styrs av behoven att vara nära, men även av nyfikenheten att utforska.

Dessa motpoler regleras genom omsorgspersonens förmåga att ge trygghet till barnet, att vara en trygg bas.

Anknytningen är en livslång företeelse, menar Perris (1996). Det utforskande beteendet frigörs alltmera hos en vuxen människa från anknytningssystemets faktiska närvaro. Detta är särskilt uppenbart hos tonåringar, menar Perris. Tonåringar med en trygg anknytning kan göra sina utforskningar utan att behöva försäkra sig om den trygga basens tillgänglighet, medan en otrygg anknytning kan leda till olika former av beroende och osjälvständighet. Det blir, enligt Perris, uppenbart att en kris som drabbar en person lätt framkallar ett behov av hjälp och således aktiverar anknytningsbeteendet. Därav följer att terapeuten eller behandlaren som ansvarar kan ikläda sig rollen som trygg bas.

Bowlby förkastade också antagandet om fixeringar vid bestämda utvecklingsfaser; att barnets utveckling på så sätt skulle vara deterministiskt, att exempelvis en otrygg anknytning skulle kunna utgöra ett sår för livet. Han hävdade i stället att utvecklingen kan ses som en oavbruten serie utbyten mellan den växande människan och hennes omgivning.(Perris, ibid). Det är i *samspelet* med omgivningen som individen utvecklas, under hela livet.

Historiskt sett utvecklades anknytningsteorin som en variant av objektrelationsteorin, enligt Bowlby (1994). Men han betonade också att teorin skulle uppfattas som en vidareutveckling av psykoanalytiska teorier för att den låg mer i linje med modernare vetenskapliga rön och därför var av stor betydelse för det psykoterapeutiska arbetet. (Perris, ibid)

4.2 Existentiell teori

Existentiell psykologi delar den psykoanalytiska psykologins djupgående intresse för den enskilda människans psykiska liv och utveckling. Men till skillnad från psykoanalysen intresserar sig existentiellt inriktad psykologi inte så mycket för barndomens betydelse utan fokuserar mer på människans aktuella situation. I likhet med kognitiv psykologi och terapi är den existentiella psykologin intresserad av vad människor tänker om tillvaron och vilka grundantaganden de utgår ifrån. Däremot så fäster existentiellt inriktad psykologi stor vikt vid individens vilja och självbestämmande. I arbetet med andra människor så måste man utgå från

och respektera att var och en lever i sin egen upplevelsevärld. Det gäller att minnas detta både i rådgivning, terapi och undervisning. (Jacobsen, 2000).

Kan man göra nånting åt sina livsomständigheter? Kan man förändra sitt liv eller är man predestinerad att ärva resultatet av ex. föräldrarnas uppfostringsförsök?

Jacobsen ställer frågan; ”Bestämmer barndomen över mig?”

Vad han anspelar på är den i västvärlden så utbredda psykodynamiska, orsaksoorienterade förklaringsmodellen, d.v.s. att barndomen utgör en bakgrundsförståelse för vuxenlivet. Han menar att denna uppfattning bygger på två förutsättningar:

- a) Att varje person har *en* barndom med en fast kärna av händelser och upplevelser som har ägt rum.
- b) Det finns en orsakslinje *från* dessa händelser *till* vissa bestämda tillstånd i vuxenvärlden.

Mot denna modell ställer han den existentiella avsiktsorienterade uppfattningen, som hävdar att en människa har flera olika potentiella barndomar. Det blir felaktigt att lägga ett enda orsaksmönster över människans liv, menar Jacobsen. Sinnestillstånd och handlingar har inte orsaker på samma sätt som en bolls rörelser, utan springer fram ur människans intentioner, d.v.s. vad hon vill här i världen. I minnet förfogar vi över ett nästan oändligt antal tidigare upplevelser, som i princip är tillgängliga för oss, och som vi kan välja att minnas ett begränsat antal av. Det kan exempelvis finnas tematiska likheter mellan övergrepp i barndomen och övergrepp i vuxenvärlden, men det behöver inte betyda att det första orsakade det andra. Det kan lika gärna vara tvärtom; att vuxenövergreppet får oss att ta fram ett visst barndomsminne, därför att det ”passar” med den aktuella självbilden hos individen. Jacobsen menar att under alla förhållanden är en människas barndom en tolkad barndom som är tillgänglig för omtolkning. Man kan betrakta sina barndomsupplevelser som följeslagare, som goda och onda, trevliga och mindre trevliga fenomen på livets väg. (ibid)

Existentiell skuld

Rollo May (1980) säger i sin teori kring den *existentiella skulden* att ångest uppstår i konflikten mellan att vara eller att icke-vara. Ångest uppstår när människan möter möjligheter som kan leda till nya vägar för utveckling och livsförverkligande. Om hon väljer att inte förverkliga möjligheten uppstår *skuld*. Människor kommer dock alltid att bära med sig icke

förverkligade möjligheter, därför blir skuld såväl som ångest begrepp som hör livet till. Skuld och ångest blir positiva faktorer i livet eftersom de kan väcka en människa till insikt.

Transpersonell psykologi

Dan Landgré, (1995) nämner i sin studie kombinationen mellan andlighet, meditation och identiteten. "Meditationen syftar, i de traditioner jag tagit upp, genomgående till upplysning, till en insikt i vad flera traditioner kallar vår egen grundläggande identitet, men den syftar samtidigt genom regelbunden övning till att genomsyra individen med denna identifikation. Detta innebär i praktiken ett psykologiskt förändringsarbete, en växtprocess där individen efterhand lämnar gamla identifikationsmönster."

"Vi har möjlighet att förbättra balansen mellan våra inre objekt alternativt hitta mer funktionella kompromiss-bildningar i vårt dagliga liv. Primärt genom att medvetandegöra destruktiva mönster och förhållningssätt. Alltså ett växande till större funktionalitet genom att lösa upp dessa negativa mönster." (ibid)

Det förefaller inte finnas så många studier i den västerländska forskartraditionen kring sammankopplingen mellan meditativa discipliner och identitetsutvecklingen. Detta kan vara kulturellt betingat eftersom de indiska och österländska kunskapstraditionerna har denna koppling mer centralt inom de kontemplativa traditionerna. Transpersonell psykologi kan ses som ett idékomplex och en referensram som förenar ett antal forskare som i sig bidrar med såväl analytiskt tänkande som humanistiskt. Landgré (1995) nämner några; Ken Wilber som har utvecklat en spektrum-modell över medvetandets utveckling. Modellen integrerar psykodynamiskt och humanistiskt/existentiellt tänkande i en transpersonell referensram. I tidskriften "The Journal of Transpersonal Psychology" "board of editors" satt 1992 flera namnkunniga teoretiker och forskare bl.a. Medard Boss, Viktor Frankl m.fl. Tidigare medlemmar har bl.a. varit Roberto Assagioli, Arthur Koestler samt Abraham Maslow.

4.3 Resilience-teorier

Resilience-begreppet kan förklaras som en återhämtningsförmåga, eller som Rutter (1985), menar; att resilience innebär en motståndskraft mot stress som grundar sig på såväl konstitutionella faktorer hos individen som på omgivningens påverkan. Graden av

motståndskraft är inte statisk utan förändras över tid och i den omfattning som omständigheterna kräver. Det avgörande är kvaliteten på individens relationer med andra och hur dessa andra används som stöd. Upplevelsen av effekten av det sociala stödet, uppstår som en individuell balanserad samverkan mellan det omgivande sociala nätverket och individens egen förmåga att ta tillvara nätverkets möjligheter. Garbarino m.fl.(1992) beskriver barn med motståndskraft, eller resilience, som barn med kognitiv kompetens, god uppfattning om den egna prestationsförmågan med därpå följande självförtroende. Andra viktiga egenskaper, jämfört med mer sårbara barn, är att de kan tolerera frustration, handskas med oro och be om hjälp när det behövs.(ibid)

Nätverksperspektiv

Klefbeck-Ogden (1995) menar att en vid och nyanserad förståelse av barns villkor kräver ett brett perspektiv. Nätverksperspektivet kombinerar det traditionella individ- och familjeperspektivet med ett kulturellt och samhälleligt integrerat perspektiv. Klefbeck-Ogden nämner att det är avgörande för utvecklingen om barnet har föräldrar eller andra stödjande personer som är villiga att ta på sig föräldrarollen. De menar också att barn skapar sin verklighet utifrån de möjligheter som erbjuds under uppväxten, och att detta har en betydande inverkan på variationer mellan barn, men att det också ger utslag när de blir vuxna. Barn i olika åldrar tolkar och handlar på olika sätt beroende på uppväxtmiljö och detta leder till olika erfarenheter för varje individ. Detta, menar Klefbeck-Ogden, visar att människors erfarenheter är en realitetskonstruktion, och inte egenskaper hos en fysisk värld, som förmedlar samma erfarenheter till alla.

Salutogen teori

Antonovsky (1991) anses ha formulerat den salutogena modellen som ställer frågan: Vad är det som gör att många individer klarar sig bra trots hög stressbelastning? Att ställas inför en stressframkallande situation skapar ett spänningstillstånd som måste hanteras. Om resultatet blir sjukdom, hälsa eller något annat beror på hur individen förmår att hantera denna spänning. Antonovsky undersökte generella motståndsresurser som ex. jagstyrka, kulturell stabilitet, socialt stöd och liknande och menade att dessa generella motståndsresurser gemensamma nämnare var att de gjorde stressorererna begripliga. Begreppet KASAM (känsla av sammanhang), definierar Antonovsky som:

”en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomgripande och varaktig men dynamisk tillit till att ens inre och yttre värld är förutsägbar, och att det finns en hög sannolikhet för att saker och ting kommer att gå så bra som man rimligen kan förvänta sig.”(ibid).

Det salutogena perspektivet betonar generellt vikten av se till de strategier som fungerar, i motsats till andra mer patogena, problemcentrerade synsätt.

Inom det salutogena perspektivet ryms ett antal framtidsriktade grundidéer. Furman-Ahola (1993) nämner bl.a följande;

- *Förändring är oundviklig.* Verkligheten förblir aldrig densamma, saker och ting förändras, det går alltid att hitta skillnader i nuet, i det förgångna eller i idéer om hur framtiden kommer att gestalta sig.
- *Förändring sker genom utveckling av resurser snarare än genom bearbetning av brister.* Gör mer av det som fungerar och mindre av det som inte fungerar.
- *Mirakelfrågan.* Att prata om framtiden är ett sätt att fokusera på möjligheter, belysa problemen från sin motsats och minska desperationen kring svårigheterna i nuet. Frågan lyder exempelvis; *”Anta att det inträffar ett mirakel i natt när du ligger och sover och problemen som har fört dig hit försvinner. Eftersom du sover när miraklet inträffar så vet du inte om att det har inträffat. Vad är annorlunda när du vaknar?”*

Mirakelfrågan fanns med i intervjuerna och resultatet återfinns i avsnitt **5.6**.

4.4 Teori kring kvinnlig identitet

Kindstrand-Theorin (2002), skriver om formlandet av den kvinnliga identiteten baserad på psykoanalytisk teori. Flickors nära relation till modern leder till ambivalens hos flickan, hon söker därför utveckla sin självständighet genom fadern men behöver inte, till skillnad från pojken, byta relationsobjekt. Flickans självständighet uppstår ur relationen till mannen i form av fadern. Pojken däremot uppmuntras av modern att skilja ut sig, och i kraft av sin olikhet, utveckla sin identitet. Försvaret, hos flickan, mot denna förlust av modern, kommer på ett psykologiskt plan att innebära att det kvinnliga nedvärderas då beroendet av modern måste förnekas. Detta, menar författarna, medför att det uppstår skillnader i kvinnors och mäns behov och sätt att relatera. Detta medför att flickans jag-uppfattning ej blir klar och avskild, som för pojken, utan knuten till omvärlden och inte lika tydlig beträffande den individualiserade självständigheten.

Något generaliserat, menar författarna, kan man säga att enligt detta synsätt tilldelas mannen ansvaret för arbetet utanför hemmet och kvinnan ansvaret för hem och barn.

Under flickans tonår flyttas behovet av autonomi och självständighet över från fadern till relationen till pojkar och då testar flickan sin självständighet genom att i sin frigörelseprocess testa de gränser som föräldrarna satt upp, exempelvis rörande pojkar, utseende, rökning och droger. Att ha väninnor för att prata med och spegla sig i, blir viktigt för att kunna tydliggöra de egna gränserna men också för att kunna frigöra sig från föräldrarna och för att kunna upprätthålla det egna jaget och gränserna i relationen till pojkar.

5. RESULTATREDOVISNING OCH ANALYS

Syftet med denna uppsats är att undersöka självupplevda *förändringsfaktorer* hos flickor som både varit institutionsplacerade enligt LVU och som genomgått, eller genomgår, behandling för bl.a. drogmissbruk och har ett uttalat mål att förändra sitt liv avseende missbruk och kriminalitet. Med detta som utgångspunkt har jag valt att strukturera analysen utifrån gemensamma tema som framträtt ur empirin d.v.s. intervjuerna. Dessa teman är:

- Synen på den egna förmågan
- Relationer till viktiga personer
- Upplevelser, händelser och erfarenheter
- Förändringar man genomfört med sig själv
- Visioner om framtiden, önskningar
- Lundens ungdomshem

Temat kring vistelsen på Lundens ungdomshem har jag valt att dela upp i flera deltema, baserade på huvudtemana enligt följande;

- Lunden; synen på den egna förmågan
- Lunden; relationer till viktiga personer
- Lunden, upplevelser, händelser och erfarenheter
- Lunden; förändringar man genomfört med sig själv
- Lunden; vistelsen sedd i perspektiv

Detta för att mera överskådligt kunna belysa och presentera flickornas upplevelser av vistelsen. Information ur intervjuerna kommer att belysas genom citat.

Här följer inledningsvis en kortfattad presentation av intervjupersonerna.

5.1 Presentation av intervjupersonerna

Anna, född –83, genomgår för närvarande såväl skolutbildning som behandling för sitt missbruksbeteende.

”Jag arbetar med mig själv och de dåliga erfarenheterna av livet, eller vad man ska kalla det, som jag har med mig.”

Hon trivs med sin tillvaro, som hon uppfattar som kreativ och meningsfull, både avseende utbildningen och det arbete hon gör med sig själv, men även avseende de familjerelationer hon också håller på att arbeta med. Anna har vid intervjutillfället varit drogfri i ett år.

Beatrice, född -81, genomgår behandling för sina missbruksproblem på ett ungdomskollektiv. Hon säger att:

”Det är väl ganska mycket som har förändrats...jag har börjat fatta att man kan inte leva såsom jag gjorde tidigare, jag är ju påbättringsvägen!” .

Hon säger vidare att relationen till familjen och till vännerna är viktig i hennes arbete med att uppnå sitt mål; att leva utan droger. Beatrice berättar vid intervjutillfället att hon tagit ett återfall, i samband med att hon rymde med sin pojkvän några dagar för en månad sedan, men att hon innan dess varit drogfri i elva månader.

Cecilia, född -78, har arbete och egen lägenhet och trivs bra med sin tillvaro.

”Jag ville skaffa mig en lägenhet och plugga och så och dåfunkar det inte att ta droger under tiden. Såär det ju!”

Hon säger att hon har stort stöd från sitt gamla behandlingshem kan alltid vända sig dit om hon behöver hjälp. Efter sin behandling -99 hade Cecilia en lång period då hennes missbruk pendlade, men på senare tid har drogsuget endast kommit i samband med att Cecilia upplevt kriser. Men som hon säger;

”Man kan inte ta till en sån pryl bara för att det går en lite emot...skit nu i att det går lite dåligt, det kommer att vända!” .

Hon har i dag, förutom kontakterna på sitt gamla behandlingshem, stort stöd från såväl familjen som sina vänner.

Desirée, född -80, har bostad och ett arbete som hon trivs med. Hon har mamma, pojkvän, andra viktiga personer och en social gemenskap omkring sig som är mycket betydelsefull för henne.

”Alltså jag har fått så enorm otrolig hjälp från föreståndarinnan på behandlingshemmet”,

säger Desirée under intervjun och betonar flera gånger vikten av att ha bra tillitsfulla relationer och ett socialt sammanhang för att leva drogfritt. Hon har vid intervjutillfället varit drogfri i ett och ett halvt år, och som hon säger;

”...jag har väl försökt göra en total personlighetsförändring”.

Eva, född –80, har egen bostad och studerar.

”Jag pluggar på komvux och jobbar extra på en restaurang och bor tillsammans med min pojkvän, och ja, det ser väl ut som alla andras liv det”.

Eva upplever att hon fått stor hjälp ur sitt missbruk av sitt behandlingshem och sina kontaktpersoner där, samt av sin familj.

”Dom visade att dom litade på mig och det gav mig en himla styrka”, säger hon. Eva har varit helt fri från droger i mer än tre år och känner sig stabil i sin drogfrihet.

5.2. Synen på den egna förmågan

I min undersökning fann jag att alla fem flickorna väl kunde reflektera kring sig själv och sina egna förmågor och egenskaper. Påfallande nog så härstammar de följande citaten ur erfarenheter av kunna hantera sitt tidigare missbruk och att kunna planera framåt.

Exempel på vilja, målmedvetenhet:

I intervjuguiden formulerade jag frågeställningar som syftade till att intervjupersonerna kunde reflektera kring sina egna förmågor och egenskaper.

- Vilka händelser tycker du har varit viktigast för dig hittills i ditt liv?
- Vilken är din bästa egenskap?
- Vilken prestation är du mest stolt över?

Det visade sig att samtliga kunde påvisa sina egen resurser beträffande egenskaper som vilja och målmedvetenhet.

”Jag har bestämt mig att ordna upp mitt liv och så..” (Anna)

”Det var ju det där med drogerna, att jag sa nej till det. Att då tyckte jag att jag var stark och liksom kunde...det var jag stolt över!”

”Jag har börjat få upp ögonen lite mer för det negativa. Innan tänkte jag bara på det positiva med droger och det livet.” (Beatrice)

” Den enda som kan göra något åt saken är jag själv så...man får bestämma sig och sen får det jävlar vara så pånå vis. Sen känner jag att...det kan visst hända, jag har inte uteslutit det helt och hållet, men just nu känns det som att det är ganska långt borta. Nu är det såmycket annat som funkar”. (Cecilia)

”Om vi säger såhär; det som är stort för mig det är att jag är drogfri och att jag har en just drogfrihet. --Jag har förändrat mitt sätt att tänka! Och det har varit stort! Jag ser ju inte pålivet idag som jag såg pådet förut.” (Desirée)

”Jag tycker inte att jag är såtrångsynt beträffande före detta missbrukare eller folk som har hamnat snett i samhället. Jag dömer dom inte. Dom flesta har en andra chans. Jag ser ingen som hopplösa fall. Du vet, man kan klara av det om man vill.” (Eva)

Jag har här valt att citera samtliga flickor, eftersom deras syn på sig själv och den egna förmågan är ett centralt tema i uppsatsen. Dessa citat vittnar om erfarenheter av den egna förmågan att klara av att lösa problem och livsomständigheter. Likaså leder upplevelsen av att lyckas till att den positiva självbilden stärks ytterligare och blir till en det som Ingrid Claezon benämner som ”en skyddande faktor”. (Claezon, 1996). I sin studie pekar hon på samstämmighet rörande forskningen inom området genom att formulera tre huvudsakliga faktorer och deras samverkan, som påverkar barnets eller ungdomens förmåga att bemästra svårigheter;

- Individuell förmåga och egenskaper
- Föräldrarnas (eller andras) förmåga att ge trygghet och stöd i stressituationer
- Omgivningen, de externa stödsystemen

Andra undersökningar påvisar liknande resultat, (Anderberg, 1996), (Levin, 1997), Kindstrand/Theorin, 2001), (Laanemets, 2002) . Det visar sig också att dessa erfarenheter av dels den egna förmågan och dels en positiv interaktion med andra personer, blir viktiga byggstenar i skapandet av vuxenlivet. (Levin, 1997), (Laanemets, 2002). Se även avsnitt Tidigare forskning **2.3**.

Följande citat visar på vilken egenskap som man anser vara dominerande för den egna karaktären.

”Min bästa egenskap? Att jag lär mig saker fort! (Anna)

”Jag är glad och har lätt att prata och umgås med andra.” (Beatrice)

”Jag är social och kan föra mig i alla sammanhang, med alla människor.” (Cecilia)

”Att jag försöker!” (Desirée)

”Min envishet. Jag ger inte upp i första taget.” (Eva)

Dessa uttalanden, som varierar mellan att konstatera (Desirée), till ren övertygelse gränsande till omnipotens (Cecilia), symboliserar en självförstärkande uppfattning som Shelley Taylor (1989) valt att kalla *positiva illusioner eller föreställningar*. Dessa skall inte ses som försvar, menar Taylor, utan som ett sätt att förstå hur människor tänker om sig själv och sin omvärld, och hur man ur detta finner motiv till att på ett konstruktivt sätt handskas med sin tillvaro.

5.3 Relationer till viktiga personer

I min förförståelse kring förändringsprocessen fanns *anknytningsteorin* med som ett centralt tema. Därav följde att i intervjun fanns följande frågeställning med;

- Vilka personer har varit viktiga för dig? På vilket sätt?

Alla de intervjuade flickorna uppger att familjen, och ibland en speciell familjemedlem, är av särskild betydelse för dem. Men även andra personer som varit delaktiga i förändringsprocessen framhålls.

”Pappa har ju funnits där och pushat påmig även om jag bara har svikit...han ändå har stått kvar, det har ju betytt jättemycket Det är samma sak med min syster, hon har också funnits där och stått kvar. Och här(på beh.hemmet) så får jag ju den back-upen jag behöver: om jag mår dåligt att jag kan greppa tag i någon och prata med dom och så ”
(Anna)

”Mina föräldrar givetvis...dom har hjälpt mig jättemycket. När jag precis flyttade så var min kontaktperson från behandlingskollektivet, superviktig! ”(Cecilia)

”Först och främst min morsa då det var ju hon som ordnade till tvångsvården, och föreståndarinnan på behandlingshemmet, det är ju tack vare henne som jag har kunnat stanna kvar och jobba på det som jag tror på och bli trygg i min drogfrihet och det där. Och min terapeut har varit till mycket stor hjälp. Sen har jag hittat utomstående människor också som idag också är drogfria och vi har samma bakgrund, som har hjälpt

mig väldigt mycket. Jag kan säga att det är dom människorna som har betytt mest för mig". (Desirée)

För varje individ spelar familjen en central roll. Förhållanden inom familjen utgör en viktig dimension alla frågor som rör social utveckling. (Andersson/Hollander, 1996). Bowlby nämner i sin teori kring anknytning, att benägenheten att knyta intima emotionella band till särskilda individer är en grundläggande komponent i människans natur. Denna emotionellt förmedlade kommunikation består som ett viktigt inslag i de intima relationerna livet igenom. Förmågan att knyta dessa band till andra individer, menar Bowlby, är en huvudaspekt på hur effektivt fungerande personligheten är. (Bowlby, 1994).

Även Taylor (1989) framhåller vikten av trygga sociala relationer som en grund för hur individen tillgodogör sig bekräftelse och stöd. Erfarenheter av positiva möten och relationer förstärker en god självbild och blir ett fundament i uppbyggnaden av såväl den egna karaktären som interaktionen men andra människor.

Kristiansen, (1999), skriver i sin avhandling att den största betydelsen för förändring, hos de personer som ingick i hans undersökning, var genomgående relationerna till andra människor. Utan relationer till människor som gav uppbackning i strävandet att bygga upp en drogfri tillvaro och utan människor som bemötte dem utifrån de som de var och inte utifrån de som de hade varit, hade de förmodligen inte klarat av att lämna missbruket.

På vilket sätt var dessa personer viktiga?

"Jag ringer till pappa och han säger att han har saknat mig, såna saker får mig att känna positivt." (Anna)

"Jag vet om att jag kan alltid komma till mina föräldrar, dom har aldrig gett upp på nå vis även om dom har haft det skitjobbigt och fått vara med om många sjuka grejer. Dom har alltid ställt upp." (Cecilia)

"Dom (mitt nätverk) har visat mig att det finns en lösning på mitt problem. Det finns en annan utväg, jag behöver inte gå och må dåligt hela tiden liksom, och jag behöver inte knarka, det finns andra möjligheter i livet. Och dom har visat mig vad det är och jag har valt att ta det! (Desirée)

Omsorgsgivandet och omsorgstagandet, nämner Bowlby som ett komplement till bindningsbeteendet, är grundläggande komponenter i människans natur. Han betonade vidare

behovet av en *trygg hemmabas*; oavsett vilken ålder en individ har så när hon upplever sig orolig, ängslig, trött eller mår dåligt så längtar hon efter närhet. (Bowlby, 1994). Flickorna i min undersökning beskrev samtliga hur betydelsefull denna nära kontakt varit, speciellt under de perioder då man mått dåligt.

En annan viktig aspekt på att bibehålla och arbeta med kontakten med sin familj är att man får tillgång till den egna livshistorien, vilket är en av de faktorer som är viktiga för de ungdomar som klarar sig trots svåra livssituationer. (Claezon, 1996).

Vad var det i kontakten som var viktigt?

En av följdfrågorna i intervjuguiden syftade på personer som man hade kunnat lita på, nära eller andra, och i så fall vem. Mitt syfte med detta var att undersöka tillitens betydelse för flickornas upplevelse av sig själva i samband med förändringar och vad detta har medfört.

Ja, jag har väl mycket folk som jag kan lita på. mamma och pappa kan jag säkert lita på..och min syster, henne litar jag på Men sen finns det ju även vänner som jag litar på fast det är ju inte många... (Beatrice)

”Nä, jag tror det är första gången i mitt liv som jag väljer att lita på någon helt liksom, jag har aldrig vågat det förut och det är därför det inte har gett något resultat heller.” (Desirée).

”Dom (beh.hemmet) har stöttat mig till 100% och verkligen litat på mig och trott på allt det jag har sagt, och när jag sa att jag ville ändra mitt liv så trodde dom på mig. Dom trodde inte att det var för att jag skulle sticka därifrån eller för att få en massa fördelar...” (Eva)

Detta är exempel på de skyddande faktorer som nämnts tidigare (se **2.3, 5.2**). Genom positiv interaktion och stimulans från omgivningen kan den sociala förmågan och självkänslan stärkas vilket leder till utvecklandet av motståndskraft och en stabilare identitetsuppfattning. (Claezon, 1996)

5.4 Upplevelser, händelser och erfarenheter

Med en av frågorna i intervjuguiden ville jag belysa vilka händelser som flickorna ansåg ha varit viktigast för dem. Starka, såväl positivt som negativt upplevda, händelser medför oftast att man tvingas reflektera över tillvaron på ett sätt som skiljer sig från vardagens funderande.

Möte med döden.

Under intervjuerna dök tankar om döden upp hos flickorna, främst kring frågorna om vilka händelser som haft störst betydelse eller som hade haft störst påverkan. Frågor kring döden fanns dock inte med som en enskild frågeställning i intervjuguiden. Eftersom alla flickorna i sina svar, men på olika ställen, berörde döden har jag valt att belysa några uttalanden.

”Det är ju dels att... ja..en tjej som bott påLunden gick bort i överdos. Det fick mig att tänka till väldigt mycket, sen att min pappa varit nere i missbruk ocksåoch jag har märkt vilka sjukdomar och bestående men han har fått. Redan innan jag föddes, och även efter att jag blivit född, var han nere i heroinmissbruk.” (Anna)

*”Jag blev chockad alltså För hon hade bara varit ute i tre dagar, eller nånting. Men sen blev jag ledsen...men jag och min kompis har pratat mycket om det.
... vi har pratat mycket om det var meningen eller inte... Man tänker ju alltid att det inte händer en själv... Men hon sa ju aldrig att hon ville dö, hon ville ju leva...men det var nog det att hon var såung ... hon hade ju hela livet kvar och leva... och det är väl det som är mest synd.” (Beatrice)*

”I början kanske man hade det bra, man hade pengar och såmen sen...nä, det blir ju bara sämre och sämre, man blir ju sämre och... det är liksom...det finns inga ljuspunkter längre. Man märker att folk dör, folk man umgås med ...ja..dör. Försvinner och.....nä, det är...det är bara en ond cirkel, ju. Jag kände att fortsätter jag såhär såkommer jag inte att överleva länge till.” (Eva)

Jacobsen (2001) beskriver olika sätt att hantera mötet med döden. Ibland rycks en människa ur sin rutinbaserade vardag in i ett tillstånd där hon kan lägga märke till, och bli uppmärksam på, livet och vad det innebär att vara levande. Särskilt döden, menar Jacobsen, förflyttar människor från den icke ifrågasättande vardagspräglade existensformen till den djupa och närvarande. (Se även Mays teori, 4.2.)

Positiva, stärkande upplevelser

En av flickorna besvarade frågan om vilken händelse som betytt mest för henne på följande vis:

”Jo det var när dom ringde från det här behandlingshemmet som jag bodde på och frågade om jag ville vara en kontaktperson för en tjej där. Det betydde ju väldigt mycket! Ja just att dom litade på mig såpass att dom ville ha mig, för jag har ju ändå bott där ju, med samma problem.” (Eva)

I och med detta så får Eva en möjlighet att knyta samman sitt dåvarande och nuvarande liv med de erfarenheter hon upplevt under sin behandling. De tidigare missbrukserfarenheterna, behandlingen och den förstärkning av självkänslan som hon vittnar om när hon blir tillfrågad om kontaktmannauppgiften, bildar en händelsekedja där destruktivt missbruksbeteende, genom hennes eget arbete med sig själv, över tid resulterar i en förstärkning av hennes positiva och kreativa personliga egenskaper. Kopplingen mellan destruktivt beteende och destruktiv personlighet bryts härmed och Evas självförtroende stärks. Levin (1997) redogör i sin undersökning för liknande erfarenheter bland de intervjupersoner som hans undersökning berör.

Det Eva berättar om kan även belysas av det som Klefbeck-Ogden (1996) benämner som *kompetensperspektivet*, ett supplement och ett alternativ till ett behandlingsorienterat synsätt. Perspektivet bidrar till att flytta fokus från problemorientering till vad ungdomen kan. Mycket tyder på att kompetens är en mer stabil dimension i barns, och ungdomars, utveckling än problembeteende, menar Klefbeck-Ogden.

Andliga, transpersonella upplevelser

En annan av flickorna, Desirée, berättar om sina andliga erfarenheter och upplevelser.

”Gud har också spelat en stor roll i mitt liv.. Nämen, jag tror på nånting, och jag är inte så här religiös av mig. Men däremot så tror jag på nå som jag har tillit till också och det har betytt mycket för mig att kunna tro på nånting. Jag kallar ju det Gud, fast min uppfattning om Gud stämmer nog inte överens sådär med nån annans, den har jag hittat på själv, jag har liksom skapat mig min egen gud. Och då har jag t.ex. valt att tro att min egen gud är inte dömande, alltså oavsett vad jag gör så tycker han om mig, och han ger mig det jag behöver. Och sen mediterar jag.. Det har betytt mycket för mig. Att jag väljer att tro på att det finns något som kan hjälpa mig och ha det sjysst liksom. Och ibland kan det behövas också”. (Desirée)

(Se teori om transpersonell psykologi 4.2)

Kristiansen (1999), nämner i sin avhandling begreppet ”ny mening” som ett uttryck för nya värderingar, exempelvis genom NA (Anonyma Narkomaner), som medför att den kristna tron och tolvstegsmodellen gav nya perspektiv på såväl missbruket som livsföringen i stort. Det är dock värt att märka att det var inte själva innehållet i förklaringarna till missbrukslivet som undersökningspersonerna bedömde som avgörande, utan att de förmedlades i sociala sammanhang som blev attraktiva p.g.a. engagerade människor som förmedlade hopp och som gärna såg att undersökningspersonerna blev en del av deras gemenskap.

Desirée ger också uttryck för detta när hon säger;

”Jag är med i en sån här gemenskap...om man säger så som kan likna AA fast för knarkare. Jag har lärt känna en massa drogfria människor och du vet, jag har fått ett så enormt otroligt stöd liksom och hjälp från dom.” (Desirée)

Hon säger vidare att hon i dag kan välja att agera på ett bättre sätt när hon ställs inför valsituationer;

”Idag kan jag välja hur jag vill må Jag kan välja hur jag vill tänka ...jag kan välja att tänka som jag gjorde förut; att det var synd om mig, att jag hatade hela världen för hela världen var emot mig. Eller såkan jag titta påmin egen del i situationer som händer, jag t.ex. kanske ljuger, och dåkan jag välja att ändra pådet och vara ärlig och dåblir det andra ocksåbra och dåmå jag bra! Och det övar jag påvarenda dag, att se min egen del i händelser.” (Desirée)

Kristiansen (ibid), säger att man kan inte hävda betydelsen av det egna ansvarstagandet, utan att ta hänsyn till att det är beroende av hur människan tolkar sig själv i förhållande till sin sociala och samhälleliga omgivning och vilka valmöjligheter det ger. Kristiansen citerar Börjeson (1979), och det vill jag också avslutningsvis göra;

”Medvetandet är människans intentionella instrument gentemot omvärlden, gentemot en omvärld som därmed omskapas och som därmed omskapar individen.”

5.5 Förändringar man genomfört med sig själv

Att genomföra och uppleva sina förändringar anser jag fångas upp bra genom begreppet *autenticitet*, eller äkthet, (Jacobsen, 2000). Det innebär att en människa blir medveten om vilka

möjligheter hon har eller vad hon djupast sett vill vara, och att hon sedan lever för att förverkliga detta.

Så här beskriver Anna sin förändringsprocess som innefattar att leva utan droger och kriminalitet, att börja studera och utveckla sina talanger samt att ha riktiga betydelsefulla relationer med personer hon tycker om;

”Ja, jag har ju förändrat en stor del utav mig själv...skaffat mig nya åsikter och så På nå sätt kan man kalla det att jag föds pånytt, som lär mig att hitta mig själv, vem jag är igen och ja, bygger upp allting från början igen.” (Anna)

Desirée sammanfattar de senaste årens omfattande förändringsarbete så här;

”Jag vet inte...kan man göra mycket mer? säger jag. Jag har flyttat och jag valde att stanna kvar, jag har valt att bli en del av samhället och betala skatt. Bara en sån grej är ju skitstort för mig. Och jag har lagt ner drogerna och kriminaliteten och överhuvudtaget det livet. Jag vet inte....jag har väl försökt att göra en total personlighetsförändring.” (Desirée)

Som framkommit tidigare har Desirée nämnt relationen till vissa personer som avgörande för hennes förmåga till förändring på flera områden i livet, som citatet ovan vittnar om. Att uppleva att en annan person står kvar *oavsett vad som händer* har varit avgörande för att hon kunnat utveckla sin egen kapacitet avseende att bygga upp och omskapa sitt liv. När hon talar om sin egna förmåga säger hon så här;

”Alltså fastän jag får motgångar och fastän det känns tufft och jävligt, säger jag inte upp. Jag försöker vara ärlig, jag försöker vara tolerant och förstående mot andra människor och känna empati. Jag har en tro på att om jag bara fortsätter att försöka, så kommer det att bli bra.”

/Vilken prestation är du mest stolt över?/

”Det är väl i såfall det här att jag har kämpat för min drogfrihet, för det är inte många som fixar det.”

För att återknyta till begreppet *autencitet*, och individens egna förmåga, skriver Pedersen (1999), att det, att kunna organisera sin aktuella livssituation så att vitala känslor och behov, möjligheter och hinder framträder som tydligt medvetna figurer på den egna livshistoriska erfarenhetens bakgrund, är avgörande för en autentisk livsutveckling. Det är nödvändigt att

både känna tillit till den egna förmågan och till den omgivning i vilken man befinner sig för att kunna avgöra såväl när man ska vara defensiv, och ta hand om sig själv, som när man ska vara offensiv och ta för sig av livets möjligheter.

5.6 Visioner och önskningar

Det salutogena perspektivet innehåller många framtidsriktade grundidéer, bl.a. mirakelfrågan;

”Anta att det inträffar ett mirakel i natt när du ligger och sover och problemen som har fört dig hit försvinner. Eftersom du sover när miraklet inträffar så vet du inte om att det har inträffat. Vad är annorlunda när du vaknar?”

Jag ville ha med den här frågeställningen därför att den skulle kunna ge en beskrivning av vilken sorts längtan intervjupersonerna bar på inför framtiden. Jag hade också en idé om att det skulle kunna vara befriande att ha en frågeställning som var ”fri” i sin tolkning och som syftade till att bekläda tankar och känslor med ord, kanske för första gången.

Så här svarade Beatrice;

Mm..jag skulle haft mycket pengar och sen skulle jag haft körkort och bil och bostad och en man. Det är väl det jag mest skulle vilja ha... pengar är mycket för mig alltså.också en bostad Det är nog det viktigaste. Och sen att jag kan vara själv, alltså jag har aldrig varit helt själv och det vill jag också kunna vara. Och kunna ta hand om mig så ingen annan ska behöva sköta mitt liv.

(Finns det någon av dessa önskningar som sker idag?)

Nä! För jag vet om att jag aldrig kommer att få så mycket pengar som jag vill ha.

(Skratt!!)

Jaa..det kan ju hända...och sen bostad det vet jag ju att jag kommer att få nångång. Det andra kommer väl med tiden.

Det Beatrice önskar sig av framtiden är grundläggande livsomständigheter som bostad, körkort, och relationen till en man, men också frihet att kunna bestämma över sitt eget liv. Hon säger också under intervjun att det är drogerna som förstör möjligheterna för henne att få det som hon uttrycker att hon önskar:

”... det är väl drogerna, att komma bort från dom. Sen är det väl inte så mycket mer som jag har problem med. Det är ju det som förstör.”

Hirdman (1988), skriver att det finns två slags längtan i människobrösten; längtan efter *symbios* och längtan efter *frihet*. I sina tankar kring genusystemet utvecklar hon tankegångar kring hur vi präglas genom nätverksliknande processer till de sociala könen kvinna och man. Pojkar får tidigt införlivat i sig att frihet är utmärkande för det manliga, medan flickan lär sig att det kvinnliga är förknippat med den nära relationen; *symbios*. Men, skriver Hirdman, *”frihetens längtan har funnits hos kvinnor och längtan efter symbiosen hos män”*, och då båda könen eftersträvar balans kommer de hos varandra att eftersöka det som det andra könet representerar; mannen söker efter *symbios* och kvinnan söker frihet genom mannen och en möjlighet att utveckla sin självständighet.

Beatrice berättar också under intervjun om problemen som uppstår när hon umgås med sin missbrukande pojkvän;

”Ja, men alla tycker att jag ska skita i honom! Precis alla! Men det...får jag ju komma fram till själv. Ingen kan ju tvinga mig till nånting!”

Beatrices uttalande kan ses som en spegling av denna kamp, mellan längtan efter både *symbios* och *frihet*.

Cecilia uttrycker sin längtan så här;

”Att folk ska sluta att slå ihjäl varandra och börja kriga om tontiga saker, såna grejor kan jag tänka ganska mycket på Helst av allt så skulle jag vilja att jordens tillgångar fördelades rättvist såatt 30000 barn om dagen slipper dö.

/ Vad skulle du önska för egen del?/

Då önskar jag givetvis att jag hade skitmycket pengar hahahaha.....och andra sidan vill man ju det och det kan också kännas lite dumt. Nämen, att jag ska få känna att jag mår bra!

Cecilia visar här på en vision som rymmer både negativa och positiva funderingar. Furman-Ahola (1993) nämner att detta *kan* vara ett sätt att gardera sig mot framtida personliga misslyckanden, och att det därför är bra att först skapa en negativ framtidsvision. Att göra en dyster framtidsfantasi fullständig, banar vägen för en positiv vision om man låter den förra

utvecklas fullt ut, och gärna på vägen generera flera alternativa visioner, med syfte att så småningom landa i en övervägande positiv framtidstro.

Att diskutera positiva framtidsvisioner ger människor något att sträva mot, föder optimism och hjälper människor att se uppställda mål, menar Furman-Ahola.

”Har vi en positiv syn på framtiden kan vi också se vårt förflutna som en resurs, uppmärksamma och värdera pågående processer, se andra människor som allierade istället för fiender och tänka på våra problem som prövningar, som kan innebära något positivt i vår strävan mot målet. Framtiden är ett territorium som ingen kan äga och som därför ligger öppet för alla slags idéer och fantasier. (ibid)

När jag ställer frågan: ”När du tänker på din framtid, vad känns viktigast då?”, så svarar Cecilia så här:

”Det är att ha nån slags stabilitet, liksom, att jag har ett jobb och jag vet att det fungerar bra..nån slags trygghet alltså Jag behöver inte såmycket spänning just nu utan att det bara flyter på Det känns viktigt.”

/Finns det något av det som du önskar som sker redan idag?/

Jaa alltså...jag vet inte...för mig känns det ändå rätt bra även om det pågår många sjuka prylar så...Jag mår ändå bra. Det funkar. Det jag tar mig för fungerar, sen visst är man brydd över saker som sker runt om i världen, men ändå just nu såkänns ändå saker och ting ganska positivt. Det gör det nog ändå Sådet får jag nog säga.

Cecilia har en tilltro till sin egen förmåga att skapa positiva förutsättningar för sig själv, genom ett arbete, egen lägenhet, vänner etc. De negativa visioner hon har om ex. orättvisorna i världen och sitt tidigare missbruk, distanserar hon sig emot genom sin vilja och sina erfarenheter av att göra saker som hon mår bra och blir stärkt av.

Så här svarar hon avslutningsvis på frågan: ”Om man vill förändra något, vad tycker du är det viktigaste då?”

”Man ska nog inte sätta sin tilltro för mycket till andra, på det viset att man tycker att folk ska göra saker och ting å en, ibland kan man vilja förändra något och såkanske man inte förstår hur man ska göra och dåkan det ta jättelång tid, och dåunder den tiden såkanske man sätter sin tilltro till andra människor att dom ska lösa saker och ting å en, och såfunkar inte det. Utan att man lär att såfort som möjligt inse att man får göra rätt såmycket själv, givetvis med hjälp, man ska givetvis be om hjälp, men ändå inte förlita sig till att saker och ting ska ordna sig när man inte lägger in några krafter själv.”

5.7 Vistelsen på Lundens Ungdomshem

Som framgått tidigare så har intervjupersonerna alla det gemensamt att de under olika perioder varit placerade på Lunden enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Vid tillfället för den första placeringen var det för samtliga intervjupersoner frågan om ett omedelbart omhändertagande enl. Lag 1990:52 § 6, och placeringens lagrum var baserad på nämnda lags § 3;

”Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.”

I problemformuleringen ingick frågeställningen hur flickorna uppfattar vad det är för faktorer som har medverkat till den egna förändringsprocessen, sett ur perspektivet av att vara inlåst på en institution. Två av flickorna, Anna och Beatrice, hade jag träffat tidigare i mitt arbete på Lunden, vilket avspeglar sig i ”ni”-formuleringar i vissa citat.

5.7.1 Lunden; synen på den egna förmågan

På frågan om hon förändrade någon egenskap hos sig själv under tiden på Lunden svarade Anna så här;

”Neej, det tror jag inte jag kan säga faktiskt. Jag tror inte det var så mycket som förändrades...”

/Du var ungefär samma person när du lämnade Lunden som när du kom...?/

”Jaa, ungefär...bara lite mer skygg. När jag kom ut från Lunden såfrågade jag: -Är det OK om jag går ut?, får jag gå ut och röka? Det var liksom sådana saker som satt kvar.”

/Fanns det nån del av dig själv som du kände inte fick lov att komma fram på Lunden?/

Jaa...mig själv! (skratt) Man fick ju vara en helt annan människa där. Jag är ju en lugn passiv människa som inte tycker om att bråka...medan där fick man ju...alltså var det nånting som någon gick igång på dåskulle ju alla gå igång pådet! Jag blev mer kaxig och irriterad...Men det kan ju bero påman är inlåst med en massa personer som man inte alls trivs ihop med.

Levin (1998) beskriver hur förändring under tvång skapar motståndprocesser och nämner bl.a. två olika sorters anpassningsstrategier. Med *primär anpassning* avses en person ”som utför en föreskriven aktivitet på ett föreskrivet sätt” d.v.s. helt i institutionens syfte. *Sekundär anpassning* avser de olika sätt en person kringgår institutionens antaganden om hur hon borde

vara och göra. Detta ger den intagna bevis på att hon fortfarande är sig själv och att hon har viss kontroll över omständigheterna. Detta kan komma till uttryck genom exempelvis

- a) *avskärmning* från omgivningen,
- b) *vägra* samarbete med personalen,
- c) *kolonisering* d.v.s. en egen existens innanför institutionen som baseras på att göra vistelsen så angenäm som möjligt och se till sitt eget bästa
- d) *omvändelse* vilket innebär att man identifierar sig med personalen och blir en mönsterelev.

Så här svarade Desirée på samma fråga;

"Jag vet inte...jag stängde av de flesta av mina känslor utan droger, för att klara det. För du vet att; kan man gå runt där och känna hur det känns att vara inlåst och börja känna på den där riktiga ångesten; -ohh.. vad har jag gjort med mitt liv, du vet..då hade jag inte pallat att sitta där. Utan, det var bara att stänga av. Ibland fick jag mina utbrott, du vet men det var bara att försöka stänga av."

Både Anna och Desirée beskriver sina anpassningar och överlevnadsstrategier som ett sätt att hantera det upplevda klimatet på avdelningen. Man anlägger en fasad gentemot omgivningen för att skydda sig mot det som man uppfattade som hotfullt, d.v.s. bråk eller ångest.

Eva förmedlar följande upplevelse;

"Ja, jag vet inte om man fick fram nå positivt. Det var mer så att jag försökte hitta värdet i att kanske ta mig därifrån, eller hitta behandlingshem såfort som möjligt som dom kunde bestämma sig, bara man kom därifrån!"

Det hon beskriver är en strategi, som även Levin (1998) beskriver vars syfte är att komma ifrån institutionen så lite påverkad som möjligt. Men också för att värna den egna integriteten.

Cecilia svarade så här på frågan om hon förändrade någon egenskap hos sig själv under tiden på Lunden;

"Jag lärde mig nog att lyssna lite mer faktiskt, att jag ändå på nå vis kom på att ja, den här personen (personal) kanske har nånting att säga som är värt att lyssna på I början var man bara intresserad av vad man själv tyckte."

Cecilia ger uttryck för något som alla intervjupersonerna förmedlar, fast vid olika tid och ställen, nämligen att man går in i en dialog med en annan person. Det är oftast en personal som man både har som kontaktperson och som man känner tillit till, och som i förlängningen

kan bli en viktig anknytningsperson som utgör ett stöd för att för att man ska kunna påbörja en förändring.

5.7.2 Lunden; relationer till viktiga personer

Det finns olika teoretiska skolor och förklaringsmodeller för att ex. förstå och mäta vad som leder till förändringar. Anknytningsteorin betonar relationen till signifikanta personer som en grund för trygghet, växt och förändringsarbete. Därav följer att mötet med institutionen och dess personal kan ha samma betydelse som barndomsupplevelser, hur bemötandet sker är av avgörande betydelse för resultatet av vården. Det finns möjligheter till att ett äkta möte mellan personalen och flickorna och den relation som uppstår därur, kan ha en avgörande betydelse för den enskilda flickans identitet och utveckling. (Levin, 1997)

Kontakten med personalen

På frågan om vilket minne från Lunden som är tydligast säger Cecilia följande;

”Det är väl...jag tror att det var dom som jobbade där när jag var där. Jag kommer nog mest ihåg människorna där...ens egna konstiga argument, man hade ganska många underliga argument..och så saker dom har sagt som man har tänkt på efteråt; att det var jävligt sant det dom sa där och det jag sa var faktiskt ganska korkat!

Om relationen med kontaktpersonerna säger hon så här;

Jag lyssnade mer på vissa än andra, jag tyckte mycket om X som var min KP. Sen var det väl så att man lyssnade mer på vissa än andra men det berodde ju också på vilken kontakt man hade med dom. Och hur mycket man pratade med dom. Men jag tyckte nog rätt mycket om X. X gjorde jag mest saker med, så honom känner jag att jag kommer ihåg mest.

/Vad var det de här personerna gjorde som du upplevde var betydelsefullt för dig?/

Ja, dom lyssnade ju på vad jag hade att säga och dom tog tag i saker som jag...dom gjorde saker för mig helt enkelt, tog sig tid och man märkte ändå att dom brydde sig på nå vis. jag hade mest med dom att göra. Jag kände att dom gjorde vad dom kunde för mig.

Så här svarar Beatrice på frågan vad hon tyckte att personalen gjorde som betydde något för henne;

”Ja...alltså jag kunde ju prata mycket med er och ni förstod och man kunde sitta och diskutera och det tycker jag är viktigt att man kan.”

Levin beskriver (1997) att det är inte det formella kontaktmannaskapet som är det viktiga utan relationen som uppstår ur ett äkta intresse mellan två människor. Men vissa moment i behandlingen eller utredningen sätter relationen på prov då vissa inslag rörande ex. känslor av övergivenhet, saknad eller att inte bli sedd kan upplevas som hotande och ångestframkallande för flickan. Därav följer att när personalen lämnar avdelningen och behandlarrollen, så ändrar också relationen karaktär p.g.a. att rollförväntningarna ändras ex. under resor, utflykter o.dyl. Man blir mer till de personer man egentligen är och därmed öppnas möjligheten till en fördjupad och mer äkta kontakt.

Väninnerelationer

Betydelsen av väninnerelationer är viktig för skapandet av den kvinnliga identiteten, menar Kindstrand-Theorin (2002). (Se även under avsnitt 4.4.) Beatrice berättar om en väninna (K) som hon träffade på Lunden och som hon behållt kontakten med sen dess.

*/Är vänskapen med K. annorlunda än den vänskapen du har med kompisen (F) i x-by?/
"Jamen, alltså K. och jag vi har ju inte känt varandra sålänge...och F. har jag ju känt i snart 4 år. Men jag kan ändå berätta allting för K. och hon berättar väldigt mycket för mig. Det kändes precis som om vi redan kände varandra när vi träffades första gången på Lunden. Vi satt liksom ihop redan från början."
/Så vad som har varit betydelsefullt för dig det är att du har haft folk att prata med?/
"Ja. Och att jag har blivit sedd och det vi har pratat om har varit meningsfullt. Både med personalen och med K."*

Umgänget i tjejgruppen på avdelningen

Flickorna hade olika erfarenheter av betydelsen av de andra flickorna som var på avdelningen samtidigt. Det är naturligt att man vill ha en sfär för sig själv, skild från personalens insyn och vetskap. Levin beskriver i sin Råbyundersökning (1998), hur institutionen skapar ett konstlat sätt att vara för både personal och ungdomar, en relation som bygger på över- och underordning och att vara behandlare och behandlad. Till detta kommer då, (som tidigare nämnts under 5.7.1.) olika anpassnings- och överlevnadsstrategier som definierar och svetsar samman flickorna i förhållande till personalen. Så här berättade några av flickorna under intervjun;

”Ja, det hände ju så på kvällarna efter det att vi fick gå in på våra rum, så gick vi in till varandra och satt och pratade och då kunde vi prata om allt möjligt.”

/Fanns det något speciellt som ni talade om när du var där?/

”Vissa personers attityder som man inte tyckte om...man tyckte att den såg på en som liksom ”en liten knarkarunge”, försökte sätta sig på en för att man har problem och dom ska försöka verka problemfria. Sen var det ju...vi diskuterade ju positiva saker också..”

/Vad kan det ha varit..?/

”Ja, alltså att det är mysigt med utgångarna...åka och rida...och spela Bismark på kvällarna(skratt), för det fanns ju positiva saker också” (Anna)

”Det var väl lite att man satt i samma sits, och så där. Så man kunde relatera till varandra, sen blir det ju lätt att man kanske inte utvecklar varandra så jävla mycket ändå. Man snackar mest skit, ingen djupare kontakt. Det finns säkert vissa som man skulle kunnat bli jättebra polare med men det är inte läge just då alltså man har inte tid med det, även om man tror det; ”vi ska bli bästisar och så” men så är det inte för när man kommer ut så är det en helt annan grej igen. Då har man inte så jävla mycket och ge varandra för man är inte så stabil. Då är det inte riktigt läge för att umgås med varandra för då kan det lätt spåra ur ganska kraftigt.” (Cecilia)

Liknande undersökningar, som Kindstrand-Theorin (2002), uppvisar stor variation i de olika sätt och konstellationer som flickorna väljer att umgås på avdelningen. För vissa blir relationen till en väninna viktig medan andra bibehåller sin integritet under hela placeringen. Och ibland uppstår det bråk då positioner skall befästas eller då helt enkelt inte personkemin stämmer.

5.7.3 Lunden, upplevelser, händelser, erfarenheter

I min undersökning fann jag det intressant att få veta vilka upplevelser flickorna hade haft under placeringen och vilken betydelse man ansåg att det hade haft. Så här beskriver Cecilia vad hon upplevde;

”Jag vet inte, jag vet inte riktigt, det är svårt att säga också hur man hade klarat behandlingshemmet utan att ha varit på Lunden först. Det känns som det var viktigt. Jag fick många såna upplevelser....där man insåg liksom....vad man egentligen hade sysslat med.”

/Finns det nån speciell händelse från Lunden som du kommer ihåg?/

”Jag hade ställt in mig på ett datum då jag skulle flytta, och så blev det inte att jag fick flytta på det datumet och det blev verkligen så att då föll allting samman och då kändes det som att: nu kommer jag aldrig att komma härifrån!! Aldrig nåsin! Vi hade inte hittat nå ställe att flytta till.... Det var ändå en så där hopplöshetskänsla; nu kommer jag aldrig att komma här ifrån! Då hade jag ändå varit där ett tag och fick stanna några månader till. Jag kanske inte hade så mycket annat att bli upprörd över, men då blev det verkligen ett ras.”

”Men ändå blev det så med tiden att jag inte ville gå ut därifrån överhuvudtaget, det fanns en film på bio som jag hade väntat jättelänge på att få se liksom, och sen när jag skulle se den så ångrade jag mig en timme innan, jag tyckte att det var jobbigt och ville hellre sitta här (Lunden) det blev så jobbigt att göra sig i ordning för att gå ut. Fast sen när man väl gjorde en aktivitet så tyckte man att det var skitroligt. Det var mest innan...det blev en process liksom när man skulle gå ut därifrån och göra nånting...det var jobbigt helt enkelt!”

Det som Cecilia förmedlar är bl.a. bilden av tristess och av att vara institutionaliserad. Levin (1998) beskriver det som att ”rollen och identiteten är reducerad till att vara ett objekt för behandling”. Institutionens drift och rutiner skapar en stämning av ofrihet och tristess som berövar flickan på hennes initiativlusta och som kan leda till passivitet.

Så här formulerar Anna sitt tydligaste minne;

/Vilket är ditt tydligaste minne från Lunden?/

”Det är överfallslarmen och bråket. Faktiskt.”

/Vad är det för bråk du tänker på?/

”Ja alltså bråk mellan ungdomarna eller bråk mellan ungdomarna och de vuxna som jobbade där.”

Som tidigare framkommit upplevs institutionsmiljön som konstruerad och artificiell för både flickorna och för personalen. (Se 5.7.1. och 5.7.2.). Konflikter såväl mellan flickorna som mellan flickor – personal är ett återkommande inslag i avdelningsklimatet vilket också annan forskning (Levin 1997, 1998) ger stöd för. Bråk och konflikter blir härmed en del av behandlingsklimatet och kan användas för att spegla såväl beteende som konsekvenser och därmed vändas till något positivt. Medan konflikten pågår är det dock en stressande situation både för flickorna och personalen.

Förutom anpassningssvårigheterna till institutionsmiljön så konstaterar Berg (2002) i sin rapport att *"flickors anpassningsproblem antas till största delen vara internaliserande. Flera rapporter visar dock att flickor med svåra anpassningsproblem agerar sina problem både utåt och inåt. För att kunna ge bästa tänkbara stöd till dessa ungdomar finns det skäl att ta reda på individens alla samtida problem."* Resultaten i den här studien visar att olika problemgrupper av flickor existerar inom den särskilda ungdomsvården. Olika flickgrupper har olika problem och därmed också olika behov. Att Lunden är ett utredningshem bidrar också till att flickor med olika bakgrunder och olika behov måste samsas i samma miljö, vilket även, som annan forskning påpekar, förstärker och problematiserar anpassningen eftersom flickorna i grunden ses både som olika varandra och ändå som en grupp, med stora likheter i problembilden, (Levin 1998). *"Att många behandlingsinsatser och preventiva åtgärder på det här området misslyckas kan bero på att de sällan är utvecklade utifrån kunskap om de processer som leder till anpassningsproblem."* (Berg, ibid)

Som en kontrast mot det ovanstående så berättade flickorna under intervjuerna om många positiva och betydelsefulla händelser där institutionens roller bröts och man kunde umgås med de personer som var personal på ett otvunget sätt. Så här berättar Beatrice;

/Vilket är ditt tydligaste minne från Lunden?/

Jaha du...! Det var när jag var på det där i Tomelilla sommarland...Tosselilla. Det var kul!

/Nem var du där med?/

Det var jag och A och L (personal).

/Vad var det som hände där som var speciellt kul tyckte du?/

"Nääh...alltså...det var...jag kände mig ju väldigt fri alltså och det var sommar och det var kul och det var trevliga människor som jag var med... då kunde man vara ett barn igen... Så det kommer jag att komma ihåg... alltid."

Alla flickorna tillskriver Lunden en positiv betydelse i processen att förändra sig själv och sitt beteende. Oftast är det dock efter placeringen på Lunden som man ex. under behandling upplever förtjänsterna med vistelsen där. Så här säger avslutningsvis Desirée;

"Jo, det är klart, alltså som jag såg på det då och sen...jag har ju gått igenom en stor del av det där väldigt noggrant med andra människor och fått speglingar på det, och på så sätt ändrat mitt tankesätt så jag menar, jag ser inte alls på det på samma sätt som jag gjorde då alltså hela grejen. I dag kan jag ju se liksom att, ja, om man väljer att jobba där liksom man kanske vill försöka hjälpa någon och du vet bidra med nånting för samhället, och hela den biten du vet. Och att det är ett väldigt otacksamt jobb egentligen. Alltså jag känner inte längre samma harm eller vad man ska kalla det, till dom människorna utan jag kan förstå dom istället varför dom har gjort som dom har gjort. För att det funkar så Och för att det var jag liksom som var den lilla knarkaren som hade gjort fel egentligen."

(Under denna rubrik ryms också en upplevelse som Anna och Beatrice beskriver kring en flicka som avled av en överdos ett par dagar efter att hon lämnat Lunden. Detta finns dock beskrivet tidigare under 5.4.)

5.7.4 Lunden; förändringar man genomfört

Det här temat knyter an till det föregående men är mer inriktat på flickornas utvärdering av vad dom verkligen har förändrat inte bara ”råkat ut för”. Anna säger följande;

*/Upplevde du någon positiv förändring hos dig själv under den tiden du var på Lunden?/
”Faktiskt inte, det gav mig inte så mycket positivt av att sitta där men det gav mig mer en tankeställare. Så här vill jag inte sitta jag vill inte känna mig som en fågel i en bur. Utan jag måste klara av att sköta upp mitt liv även fast jag är ute i riktiga verkligheten. Det var den enda positiva saken, att jag fick mig en tankeställare.”*

Så här säger Beatrice;

”Jaa...alltså när jag kom dit så var det ju bara pojkvännen och droger i huvudet som jag pratade om, och sen efter ett tag så släppte jag ju det ju, och först trodde jag att jag bara skulle sticka därifrån och sen när jag kommer till ett öppet ställe så kommer jag att dra därifrån direkt. Men det...ni fick väl in lite vett i huvudet på mig! Jag vet inte riktigt hur jag förändrades...förändrades gjorde jag ju”.

/Var det nån som såg att du hade blivit förändrad?/

”Ja, mamma, pappa och min syster har sagt att de tycker att jag har förändrats, det har min socialsekreterare också sagt. Hon säger att jag har förändrats väldigt mycket.”

/Vad har dom sagt?/

”Det mesta hon syftar på att det är att jag kan svara för mig nu. Innan sa jag bara ”jag vet inte” och ”jag bryr mig inte” och sånt. Och nu kan jag ändå diskutera en sak, och sen tycker hondet är nog mest det hon tycker att jag förändrat. Och att jag tänker ett steg längre, än innan.”

För att kunna förstå förändring av ett missbruksbeteende kan man, som Andersson-Hilte (1993) beskriver, tala om två kritiska dimensioner i missbruket; drogernas tillgänglighet och individens livsstruktur. Missbruket upphör som en konsekvens av två samtidiga eller växelverkande processer;

- 1) att drogen görs otillgänglig
- 2) att missbrukaren involveras i en ny vardaglig aktivitetsstruktur

Att förändra sitt liv och att lämna missbruket kräver både kortsiktig kontroll av droganvändandet och långsiktig förändring av livssituationen.(ibid) Det Anna och Beatrice beskriver, kan ses utifrån att placeringen på Lunden har medfört att drogmissbruket upphörde p.g.a. inlåsningen på avdelningen, samt att behandlingen/utredningen satte igång ett förändringstänkande och ett ifrågasättande av deras livsstruktur.

Eva berättar om hur hon upplevde Lunden när hon var där andra gången;

/Var det annorlunda andra gången du var där?/

”Ja det var mycket mer annorlunda, för att dåvar jag inne på att sluta, jag ville verkligen ändra mitt liv. Dåvar jag där bara 4 veckor. Så då... dåvar det ju mycket bättre.”

/Vad gjorde du där de 4 veckorna? Var det för avgiftning och...?/

”Ja och för att hitta ett behandlingshem.”

Den förändring, av sin upplevelse av Lunden, som Eva förmedlar från den andra vistelsen där, kan ses som en konsekvens av att hon dels hade fattat ett beslut om att förändra sin livssituation, dels hade ett mål; att hitta ett behandlingsalternativ.

5.7.5 Lunden; vistelsen sedd i perspektiv

Eva har vid intervjutillfället varit drogfri i c:a tre och ett halvt år. När jag frågar henne om hur hon ser på Lunden i dag och vilken roll Lunden spelat i hennes förändringsarbete så svarar hon så här;

”Jag märkte ju också att hur jag än försökte så hade jag kvar mitt LVU. Jag märkte ju till slut att det spelade ingen roll vad jag gjorde, jag kommer ändå att komma tillbaka till ett behandlingshem, kommer ändå att komma tillbaka till exempelvis Lunden eller Råby, jag kommer att fortsätta åka runt runt runt, så jag orkade inte det! Jag kände att det tog för mycket på själen och på krafterna att veta om att; jag är inte fri! Jag kan inte gå och söka ett jobb utan jag... då kommer dom bara och hämtar mig hela tiden. Ja, det var ju mycket det. Jag ville kunna leva ett vanligt liv. Jag orkade inte, man kände sig hela tiden jagad ju.”

Jag kan ju tänka att så låst som det var på Lunden, så är det säkert bra för många, att dom behöver ett ställe där dom kan stänga av allting utanför och komma till sig själv. Och känna efter själv och tänka efter, men det var en himla lång tid tyckte jag. För mig hade det varit bättre med inte så lång tid.

/Så du tror att det hade haft samma effekt med en kortare tid på Lunden?/

Ja, det tror jag.

Cecilia berättar om liknande erfarenheter av sin vistelse på Lunden;

”När jag kom därifrån kunde jag fortfarande tycka att t.ex. det här med inläsningen var helt sjukt, men sen i efterhand kan jag ändå liksom tycka att det var nog ganska bra ändå det var många vettiga personer som var där och jobbade liksom. Det är nog en ganska bra grej ändå såna saker kan jag komma på efteråt, som jag inte riktigt kunde se då att hålla på och tvinga folk på det sättet...” vill jag hålla på och knarka så gör jag väl det ändå sen kan du låsa in mig i tio år jag fortsätter väl och knarka när jag kommer ut om jag vill”. Såna grejor kan jag komma på..jag fick nog lite distans när jag var där...fick lite tid att tänka helt enkelt och det kanske behövdes, det kanske var det som skulle till, att dom skulle låsa in en.”

Det Eva och Cecilia förmedlar kan ses perspektivet av att de inte har samma värderingar vid intervju tillfället som när de var på Lunden. Tiden och distansen till vistelsen samt den förändring och sökande efter identitet som präglar tonårstiden är också faktorer som spelar in vid förståelsen av deras beskrivningar. Syftet med LVU-lagstiftningen är också, trots Sveriges hyllning till invånarnas fri- och rättigheter, att genom ett kortvarigt ingripande bryta en livshotande situation och motivera till fortsatt vård i frivilliga former. Men att en missbrukande ungdom utsätts för en ytterligare form av övergrepp genom själva frihets berövandet påvisas även i annan forskning, ex. Levin (1998).

5.8 Avslutande reflektion

Vad är det då för resultat som flickornas berättelser i min studie påvisar?

I flickornas beskrivningar av sina förändringprocesser framtonar ett par centrala teman;

- Relationerna till och samhörigheten med betydelsefulla personer, ur vilka man får bekräftelse och stöd som leder till att man frigör energi och personliga resurser, som resulterar i att man förmår att skapa förändringar.

- Genom att man får uppleva och blir medveten om sin egen kompetens, sin egen förmåga, så påverkas självbilden och självförtroendet i positiv riktning. Man utvecklas från att vara ett offer för omständigheter till att bli en kreatör i sin egen verklighet.

De kvalitetsbegrepp som växer fram ur flickornas berättelser är;

- *Tillit*; avseende relationer till andra och deras betydelse för den egna personen.
- *Stöd och omsorg*; man bejakar sina behov av att bli sedd och uppskattad, både för den person man är, men också för det man vill förändra genom sin process.
- *Valfrihet*; en upplevelse av att man kan välja och påverka sina livsbetingelser.
- *Förändringsmedvetenhet*; man är medveten om sin utveckling och den förändring utav självbilden och den egna kompetensen som detta medfört.

När det gäller vistelsen på Lunden så är frågan är om flickorna uppfattar syftet med placeringen? Det förefaller som om insikten och erfarenheterna kommer långt senare när man blivit mottaglig för behandling och börjar inse och kan realisera nyvunna insikter om förändringarnas fördelar. Det innebär att tiden också spelar in och påverkar förändringsarbetet; det tar tid, och måste få ta tid, att genomföra förändringar och att reflektera över dessa.

Eftersom ett omedelbart omhändertagande är ett trauma i sig att bli utsatt för, så oavsett hur goda intentioner socialtjänsten, övriga samhället och anhöriga än har så påbörjas redan här en motståndreaktion som sitter i länge. Detta faktum är tydligt väldokumenterat genom forskningsresultat. (Bl.a. Levin 1997, 1998).

Men det är också svårt att komma ifrån den grundläggande omsorgstanken; *in loco parentis*, d.v.s. att i föräldrarnas ställe övertar de sociala myndigheterna vården, och beslutar att bryta en ungdoms destruktiva livsföring, trots de motståndreaktioner som uppstår. Och att ta detta ansvar kan vara både nödvändigt och kärleksfullt. Det är nog få individer, av de som klarat sig ur missbruk och besvärliga uppväxtförhållanden, som skulle önska att ingen ingrep när deras liv var som värst.

Det är snarare formen för omsorgen som bör förändras.

Det som inledningsvis ger den LVU-placerade flickan en möjlighet att återupprätta sin självrespekt och sitt människovärde, är kvaliteten i det bemötande som hon får på den inledande institutionsvistelsen och senare på eventuell vidare behandling eller placering. Tillit

och anknytning blir viktiga byggstenar på vägen mot ett liv i frihet, både från droger och från samhällets påtvingade resurser.

Gemensamt för institutionsforskningen är uppvisandet av motverkande intressen; samhällets intresse av att ta hand om de ungdomar man inte tolererar, kontra institutionernas otydliga behandlingsideologier Levin (1998), eller det som Hennem (1999), beskriver som kampen mellan *fag og moral* (kunskap och moral). Se avsnitt 2.6.

Med det forskningsunderlag som ”det nya barnparadigmet” medfört så borde det vara tydligt att den gruppen som omsorgen riktar sig mot, ungdomarna och deras behov, får en framskjuten position i all planering och tillkomst av vård institutioner

När ungdomarnas själva får komma till tals så är det faktorer som hur man blir bemött, att man får omsorg och kärlek, att man får lära sig konsekvens och kompetens som framtonar som de viktigaste komponenterna för att förändring och utveckling ska kunna uppstå. Tyvärr så visar den nedslående statistiken att det är endast en del, c:a 30% av ungdomarna (pojkar och flickor) som lyckas genomföra en förändring bort från en destruktiv livsföring.

För att få ett bättre resultat påvisar både forskning och kunskap incitament till förändring. Samhällets intresse (moral) och behandlingsideologier (kunskap) bör i betydligt större omfattning utgå från gemensamma mål om ambitionen är att förbättra ungdomarnas rehabilitering.

6. SLUTKOMMENTAR

Anna och Beatrice var vid intervjutillfället under behandling och hade därför än kortare distans till ex. sitt missbruk än de övriga. Så här i efterhand tycks det mig bara vara en fördel för beskrivningarna kring förändringsfaktorerna, då dessa fått en större spännvidd igenom att intervjupersonerna har befunnit sig på olika positioner i sin förändringsprocess.

De tre flickor som har sin behandling bakom sig d.v.s. Cecilia, Desirée och Eva, förmedlar även att deras förändring var en konsekvens av deras egna val och sina egna beslut att ta ansvar för sina liv. Deras uttalanden beskriver också den stora betydelse som relationerna till viktiga personer haft för förändringen och för uppbyggandet av delvis nya nätverk till personer utanför missbrukskretsarna.

De beskriver också vistelsen på Lunden som onödigt lång och enformig, konfliktfylld och krävande. Men också med inslag av betydelsefulla möten med personalen som medfört

stärkande och livsbejakande intryck och upplevelser. Påfallande nog så kommer de negativa upplevelserna först och de positiva först i slutet av vistelsen på Lunden, eller långt senare när tiden har gått och man börjat uppleva positiva behandlingseffekter och kan se orsakssammanhang i sin förändringsprocess. Det kanske är som den danske filosofen Kierkegaard uttryckte det; *att vi lever livet framlänges, men förstår det först baklänges*. Det öppnar i så fall upp möjligheten att betrakta livet ur ett bredare perspektiv. Låt mig ställa en hypotes.

Vi blir bestörta när vi ser människor omkring oss som far illa, och vill naturligtvis hjälpa. Och så gör vi det på bästa sätt både som individer, och i vår yrkesroll i samhällets intresse. En del människor blir hjälpta till att utveckla sin egen förmåga, och kan fortsätta att leva sina liv utan samhällets insatser. Men samtidigt, i ett vidare filosofiskt perspektiv, så blir även ”de destruktiva åren”, för många som behöver samhällets omsorger, meningsfulla eftersom det har skapat behov av förändringar både hos individen och i omgivningen. Individen förändras, liksom samhället förändras. På så sätt så blir alla upplevelser meningsfulla, det är först när vi börjar värdera dem som vi ger dem olika negativa och positiva valörer.

Det tycks mig som om själva *identifikationen* styr vilken grunduppfattning som blir tongivande för våra upplevelser, och dessa förefaller utgå huvudsakligen från två källor; *rädsla/separation och kärlek/tillhörighet*. Rädsla är separation. Bakom varje begär finns en rädsla. Dess motsats är kärlek eller enhet. Rädsla är således något fundamentalt i det mänskliga livet; som rädslan för döden. Döden representerar alla former för brist eller förlust. Varje begär är dock i sin innersta kärna: en längtan efter kärlek. Varje begär som motiveras av rädsla, är ett försök att övervinna döden genom att anskaffa det vi upplever oss sakna och genom att vi krampaktigt håller i det vi är rädda att förlora. Om vårt medvetande är fokuserat på det materiella planet, är det naturligtvis så att: vi äger inte allt vad vi vill ha, samtidigt som det vi redan äger enkelt kan förloras.

Men denna materialistiska värld är en värld full av illusioner. Det vi äger har obetydlig inverkan på vårt inre sanna jag, och har väldigt liten betydelse för den djupa fulländning som vi strävar mot. Ägande och tillgångar är av sekundär betydelse jämfört med våra verkliga andliga och själsliga behov. När vi vaknar upp och inser vem vi verkligen är, så förstår vi att vi egentligen inte lider brist på något. Medvetenheten om oss själva gör att vi väljer att identifiera oss mer och mer med *kärlek/tillhörighet* än *rädsla*.

I resultatredovisningen så menar jag att Desirées uttalanden, tydligast vittnar om denna medvetna identifikation med att tillhöra något, att känna samhörighet – bort från rädsla och den separatism som följer därav. Men även de andra flickorna förmedlar betydelsen av att bli omfattad av nära personers omsorg och kärlek, och att identifiera sig med tillhörighet.

Jag skulle vilja avsluta som jag började; att skänka en tanke av tacksamhet till de flickor som jag haft förmånen att få intervjuas för genomförandet av denna uppsats.

I takt med att förståelsen av barn och ungdomar som kreatörer, eller aktiva subjekt i sin livsvärld ökar, så har alla vi som verkar och arbetar professionellt inom denna sektor ett ansvar; att föra fram och öka vår förståelse för ungdomarnas egna åsikter om sina liv och de relationer och sammanhang i vilka vi alla slutligen, ur ett större filosofiskt och existentiellt perspektiv, antagligen har en delaktighet i.

Jag vill citera Kristiansen (1999), och sammanfatta såväl flickornas process som det här arbetet:

”De hade förändrat sina identiteter, vilket innebar att de kunde välja att vara ”andra än de som de hade varit”. De var redo att definitivt kliva in i det ”vanliga livet”.”

7. KÄLLFÖRTECKNING

Ainsworth, Mary (1967) *Infancy in Uganda: infant care and the growth of attachment*. Baltimore: John Hopkins University Press

Anderberg, Mats (1996) *Flygfärdiga? – om ungdomars utslussning från behandlingshem*. (C-uppsats SOL 64) Lund: Socialhögskolan

Andersson, Christina (1996) ”Om struliga flickor – beteende och bemötande” i Armelius, m.fl., red: *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Stockholm: SiS & Liber Utbildning AB

Andersson, Berit & Hilde, Mats (1993) *Förändringens väg – Självförståelse och strategier i frigörelsen från drogmissbruk*. Lund: Sociologiska institutionen, Kriminalvetenskapligt nätverk.

Andersson, Gunvor & Hollander, Anna (1996) ”Om barns rätt och barns bästa” i Andersson m.fl., red: *Barnet i den sociala barnvården*. Stockholm: CUS & Liber AB.

Antonovsky, Aaron (1991) *Hälsans mysterium*. Natur och Kultur.

Berg, Marie-Louise (2002) *Problemsyndrom hos flickor påsärskilda ungdomshem*. Stockholm: SiS-rapport 2002:02

Bowlby, John (1994) *En trygg bas*. Natur och Kultur

Börjeson, Bengt (1979) *Inre och yttre tvång. En principfråga vid vården av missbrukare*. Stockholm: Tiden

Claezon, Ingrid (1996) *Mot alla odds*. Stockholm: Bokförlaget Mareld

Cullberg, Johan (2000) *Dynamisk psykiatri*. Natur och Kultur

Davidsson, Bo & Patel, Runa (1994) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur

van Deurzen, Emmy (1998) *Det existentiella samtalet*. Stockholm: Natur och Kultur.

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.

Egidius, Henry (2002) *Psykologilexikon*. Stockholm: Natur och Kultur

Furman, Ben & Ahola, Tapani (1993) *Lösningssnack. Inbjudningar till terapeutiska samtal*. Stockholm: Bokförlaget Mareld

Garbarino, James m.fl. (1992) *Coping with the Consequences of Community Violence*. San Francisco, Ca.: Jossey-Bass Publishers

Howe, David (1989) *Attachment Theory for Social Work Practice*. London: MacMillan

- Jacobsen, Bo (2000) *Existensens psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur
- Jonsson, Gustav (1969) *Det sociala arvet*. Stockholm: Tiden/Folksam
- Jonsson, Gustav (1977) *Flickor påglid. En studie i kvinnoförtryck*. Stockholm: Tiden/Folksam
- Kindstrand, Anette & Theorin, Tomas (2002) *Barfotabarn. Flickors vandring från LVU till LVM*. Stockholm: SiS 3/02
- Klefbeck, Johan & Ogden, Terje (1995) *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber Utbildning AB
- Korman, Harry & Söderquist, Martin (1994) *Snacka om mirakel!* Stockholm: Bokförlaget Mareld
- Kristiansen, Arne (1999) *Fri från narkotika. Om kvinnor och män som har varit narkotikamissbrukare*. Umeå universitet Institutionen för socialt arbete Nr.28 1999.
- Laanemets, Leili (2002) *Skapandet av femininitet. Om kvinnor i missbrukarbehandling*. Socialhögskolan, Lunds Universitet. Dissertations in Social Work Nr 8.
- Landgre', Dan (1995) *Den transpersonella psykologin och de kontemplativa traditionerna*, Psykologexamensuppsats, Institutionen för Tillämpad Psykologi, Lunds Universitet, Vol.: 9, Nr: 7
- Levin, Claes (1997) *Ungdomar i tvångsvård*, Råbyundersökning 94. SiS
- Levin, Claes (1998) *Uppfostringsanstalten*. Lund: Arkiv förlag
- Lihme, Benny (1999) *Det er såfucking traels*. - Förlaget Barn & Unge
- May, Rollo (1980) *Ångest*. Stockholm: Bonniers
- Pedersen, Knud Erik (1999) *Drop afmagten – skab kontakten til usaedvalige unge*. København: Socialministeriet
- Perris, Carlo (1996) *Ett band för livet*. Natur och Kultur
- Repstad, Pål (1993) *Närhet och distans*. Lund: Studentlitteratur
- Sommerschild, Hilchen (1999) "Bemästrandet som ett vägledande begrepp" i Gjaerum, Bente., Grøholt Berit., & Sommerschild, Hilchen., red.: *Att bemästra*. Sfp
- Stattin, Håkan (2002) "Om protektiva faktorer" i Söderholm-Carpelan, Kerstin & Runquist, Weddig., red: *Ung med tung problematik*. Stockholm: SiS
- Svensson, Bengt (2001) *Vård bakom låsta dörrar. Lunden – ett LVM-hem för kvinnor*. Stockholm: SiS Forskningsrapport 2001:01
- Taylor, Shelley (1989) *Positive Illusions*. New York: Basic Books, Inc

Vinnerljung, Bo (1998) "Socialt arv" i Denvall, Verner & Jacobsen, Tord., red: *Vardagsbegrepp i socialt arbete*. Stockholm: Norstedts

Artiklar

Andersson, Gunvor (1998) *Barnintervju som forskningsmetod*. Nordisk Psykologi 50

Hennum, Nicole (1999) *Hvordan forstå institusjoner ungdom?* Artikel i Barn 1999:01., Norsk senter for barneforskning

Hirdman, Yvonne (1988) Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1988:3

Rutter, Michael (1985) *Resilience in the Face of Adversity: Protective Factors and Resistance to Psychiatric Disorder*. *British Journal of Psychiatry* 147.

Internetadresser

Göteborgs universitet; www.infovoice.se/fou/index.htm

Vetenskapsrådet; www.mfr.se/humsam/index.asp

SiS hemsida; www.stat-inst.se

Lagtexter

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Övrigt

Broschyr: *Ungdomshemmet Lunden*.

Särskilt omnämnande:

Anna Carlsdotters C-uppsats: *Att bli synad i sömmarna* – en studie av fyra ungdomars upplevelse av att vara utredningsplacerade på en institution. (2001). Även om jag inte har refererat ur uppsatsen så har den fungerat som inspirationskälla under arbetets gång.

B Peter Olsson, Iliongränd R.276, 224 71 Lund	Handledare Fil. dr Claes Levin Socialhögskolan Box 23, 221 00 Lund Tel 046- 222 31 63 Fax 046 222 31 56
---	--

Institutionschef Rickard Amylon
 Lundens ungdomshem
 S:t Larsväg, Byggnad 91
 222 70 LUND

Intervjuförfrågan

Jag är socionomstuderande på Socialhögskolan vid Lunds Universitet. Denna termin, som är den sjätte av sju terminer, läser jag kursen "Barn och ungdomar i socialt arbete". I kursen ingår det att skriva en 10-poängs uppsats. Jag har också f.n. ett deltidsvikariat på LVU avdelningen på Lunden och har genom alla samtal med de placerade flickorna blivit inspirerad och intresserad av deras olika levnadsbeskrivningar och livssituationer.

Jag har valt att skriva om LVU-placerade flickors egen upplevelse av förändringsfaktorer som inneburit förändringar, både avseende livet i allmänhet och i samband med

placering/behandling i synnerhet. Vilka personer, upplevelser, händelser etc. har haft positiv påverkan i flickornas livssituation? Har placeringen inneburit någon förändring, i så fall hur?

Jag skulle vilja intervjua 5-6 flickor som varit placerade på Lundens ungdomshem, och som har lyckats förändra sin livssituation i positiv riktning. Urvalet skulle förslagsvis genomföras med hjälp av utredningssekreterarna på Lunden. Jag är medveten om de krav som ställs på

etiska överväganden beträffande; informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och

nyttjandekravet. De uppgifter som samlas in kommer att vara anonyma och skall självfallet

endast användas för forskningsändamål. Så långt det är möjligt kommer jag att avidentifiera

ungdomarna. Banden och utskrifterna av intervjuerna kommer att förstöras då uppsatsarbetet

är genomfört. I de förekommande fall då någon ungdom ej är myndig, men givit samtycke till

intervju, kommer vårdnadshavare att få ett informationsbrev och jag kommer att inhämta

deras medgivande innan jag påbörjar intervjuprojektet.

Jag har för avsikt att påbörja projektet omgående.

Min handledare kommer att vara Fil. Dr Claes Levin vid socialhögskolan.

Med vänliga hälsningar

B Peter Olsson

Intervjuförfrågan

Bilaga 2

Hej!

Jag skriver till dig med anledning av att (vi träffades tidigare då du var på Lunden), alt. (du tidigare har varit på Lunden). Jag fick hjälp med att nå dig genom utredningssekreterarna på Lunden.

Jag studerar på Socialhögskolan i Lund och det är denna terminen dags för mig att göra mitt examensarbete i form av en uppsats kring ett ämne som intresserar mig. Denna uppsats ska innehålla dels vetenskapliga teorier kring mitt valda ämne, dels intervjuer. Det ämne jag valt är flickors egna beskrivningar av livsupplevelser, i livet i allmänhet och under behandlingar eller LVU-placeringar i synnerhet, och de eventuella positiva förändringar som kan ha uppstått under, i samband med eller efter dessa upplevelser.

Anledningen till att jag kontaktar dig är för att fråga om du skulle kunna tänka dig att ställa upp på en intervju. Det jag tänker fråga dig handlar om dina egna upplevelser av förändringar i ditt liv, och vad du tycker har varit viktigt i samband med dessa. Vad har varit viktigt och vad har varit mindre viktigt? Vilka erfarenheter har du haft nytta och glädje av? Vilka personer har varit och är viktiga för dig?

Jag skulle önska att intervjun kunde göras så snart som möjligt och själva intervjun beräknar jag tar c:a en timme.

Jag garanterar dig fullständig anonymitet och jag kommer inte att nämna ditt riktiga namn. Jag kommer ej heller att delge någon annan person eller myndighet det du berättar för mig. Bandupptagningar kommer att förstöras när uppsatsen är klar och Du som intervjuperson och uppgiftslämnare kommer att citeras så att din identitet inte röjs.

Jag skulle bli jätteglad om du ville ställa upp och delta i mitt arbete. Vad du än bestämmer dig för så är jag tacksam om du bestämmer dig så fort som möjligt och postar ditt svar i morgon. Jag bifogar ett frankerat kuvert så det enda du behöver göra är att kryssa för på svarstalongen och skicka det till mig.

Du får naturligtvis ringa mig om du har några frågor!

Jag ser fram emot att höra av dig!

Vänliga hälsningar

B Peter Olsson

Min handledare på Socialhögskolan:

Fil.dr. Claes Levin, 046-222 31 63

⇒ lipp här Sätt ett kryss i en av rutorna.

JA, jag vill bli intervjuad. Ring mig så bokar vi en tid!

Tel.nr: _____

NEJ, jag vill inte intervjuad. Namnteckning: _____

INTERVJUGUIDE

Bilaga 3

- Skulle Du vilja berätta lite hur ditt liv ser ut just nu?
- Vad tror Du att det är som gjort att Du har lyckats med att....(exempel).....
- Vilka personer har varit viktiga för Dig? På vilket sätt?
- Vad har vistelsen på Lunden betytt för Dig?
- Vilka är Dina bästa egenskaper?
- När Du tänker på framtiden, vad känns viktigast?

FÖLJDFRÅGOR

Dåtid

Allmänt

- Vilka händelser tycker du har varit viktigast för dig hittills i ditt liv?
- Vilka personer har varit viktiga för dig i samband med dessa händelser?
- Vad är det dessa personer gjort, som du upplever har varit betydelsefullt för dig?
- Vilka personer i ditt liv (förutom.....) känner du att du har kunnat lita på?
- Har det någon gång inträffat en händelse som medfört att du blivit positivt överraskad? Av vem eller vad?
- Vad betydde detta för dig? Hur reagerade du?

Lundens ungdomshem

- Vilket är ditt tydligaste minne från tiden på Lunden?
- Upplevde du någon positiv förändring hos dig själv under tiden du var på Lunden?
- Vilken egenskap hos dig själv förändrade du under tiden på Lunden?
- Fanns det personer, förutom dig själv, som enligt dig medverkade eller påverkade till förändringen?
- Vad är det dessa personer gjort, som du upplever har varit betydelsefullt för dig?
- Har någon av dina upplevelser från Lunden förändrats med tiden? På vilket sätt?

Nutid

- Vilken är din bästa egenskap?
- Vad har påverkat din utveckling av denna egenskap?
- Är det någon person i din omgivning som märkt detta?
- Vilka andra förändringar har du genomfört i din nuvarande livssituation?
- Vilken prestation är du mest stolt över?
- Vilka personer är viktiga för dig idag? På vilket sätt?
- Finns det något annat du skulle vilja förändra? Hur då?

Framtid

- Om allting var möjligt och du fick önska vad som helst och det skulle inträffa, vad skulle då ha skett när du vaknar i morgon?
- Vem förutom du själv skulle märka detta?
- Finns det något av detta som händer eller sker idag i ditt liv?

